

דף ב.א.

משנה. **ארבעה ראשי שנים, למלכים** - רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך, משנה שעמד בה המלך, כדאמרינן במסכת גיטין (פ, א) משום שלום מלכות, וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו, ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן, ויתחילו למנות לו שנה שניה. **ולרגלים** - מפרש בגמרא ראש השנה (ד, א). **למעשר בהמה** - שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחבירתה, דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, ואמר מר בבכורות, בפרק מעשר בהמה (נג, ב): בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחר מעשר בהמה ואחד מעשר דגן. **לשנים** - מפרש בגמרא ראש השנה (ח, א). **לשמיטין וליובלות** - משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה. **ולנטיעה** - למנין שני ערלה, ואפילו נטעה באב - כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול, ובכולהו מפרש טעמא בגמרא. **לירקות** - למעשר ירק, שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ראש השנה על של אחר ראש השנה. **לאילן** - לענין מעשר, שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט, שבאילן הולך אחר חנטה, ובגמרא מפרש מאי שנא שבט. **גמרא. למאי הלכתא** - כלומר: למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים, אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו. **לשטרות** - להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר. **דתנן** - במסכת שביעית (פרק י' משנה ה'). **שטרי חוב המוקדמין פסולין** - לפי שרצה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוח מזמן שבשטר, ושלא כדין הוא, שהרי קדמה מכירה להלואה, ובשטר מעיד שהלואה קדמה, לפיכך קנסוהו מלגבות בו, ולא יטרוף אפילו מזמן המלוה, ואינו אלא כמלוה על פה, שאינו גובה מן המשועבדים, ואם לא קבעו יום לתחילת שנות המלך, אלא כל מלך ומלך לפי יום שעמד - אין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר, כגון: אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית לוח פלוני מפלוני מנה, והעדים אמרו: כשחתמנו בו לא ראינו שהלוחו, אלא הלוח אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה, כאותה ששנינו (בבא בתרא קסז, ב): כותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוה עמו, ואין אנו יודעין אם הלוחו קודם לכן, או אחר כן, אבל ראינו שהלוחו מנה בתמוז בשנה שלישית למלך פלוני, ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך - אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו, אם כסליו קודם לתמוז, אם

שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו - נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו, ושטר מוקדם הוא, ואם עמד בין כסליו לתמוז שלאחריו - נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו, ושטר מאוחר הוא, ועכשיו שקבעו ניסן ראש השנה - לעולם תמוז קודם לכסליו. **עלתה לו שנה** - כלומר: כלתה לו שנתו, ומעתה מונין לו שנה שניה.

דף ב.ב.

מאי קא משמע לן לא גרסינן - אלא: קא משמע לן ניסן ראש השנה למלכים וכו'. **דאימנו עליה** - נמנו וגמרו השרים למנותו. **לזה ולזה** - הבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני, אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת - כותב, ואם רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד. **מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן** - והוא הדין אם עמד באחד מכל החדשים שעד ניסן הבא, ורוצה למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון - מונה, והרוצה כותב בשנה ראשונה למלך שעמד. **ושניה לשני** - הבא לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת - שאין שנה זו שלו, ולא ימנה את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה, אלא שניה זו ראשונה לשני. **שתא לבי תרי לא מנינן** - משנכנס בה המלך שמת אפילו יום אחד לא יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד, אלא למלך המת. **בסוף שנה** - כגון מלך העומד באדר כלתה לו שנה כשיצא אדר, וחשוב לו יום שבסוף שנה זו כשנה שלימה, להיות שנה הבאה נקראת שנה שניה. **אבל יום אחד בתחילת שנה** - לא יחשוב לו יום אחד שנה, ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו, משמת. **ומלך בן מלך הוא** - דאי משום דאימנו עליה - לא איצטריך לאשמעינן, דשמעינן לה מרישא - אבל השתא דאיכא תרתין, אימא נימנו ליה מקמייתא - קא משמע לן, וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא, דכתיב (דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו. **בחדש זיו** - הוא אייר, כדמפרש קרא הוא החדש השני, ואמרינן לקמן ראש השנה (ז, א) ניסן ראש השנה לסדר מנין החדשים. **למלך שלמה על ישראל** - אשנה רביעית קאי, ומקרא מסורס הוא: בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני, הכי נמי כתיב קרא אחרינא לקמן ויחל לבנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע למלכותו (דברי הימים ב' פרק ג'). **מקיש מלכות שלמה** - לענין מנין השנים ליציאת מצרים, שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ארבע מאות ושמונים ליציאת

מצרים, ובשנת ארבע למלוך שלמה. **מה יציאת מצרים** - מנין השנים שמונין לה מתחילין מניסון, אף מלכות שלמה מניסון. **אימא מתשרי** - אף על פי שיצאו בניסון, משהגיע תשרי קראו לו שנה שניה לפי שתשרי ראש השנה לשנים הנמנים לבריאת עולם, והוא הדין ליציאת מצרים. **ויהי בארבעים שנה הואיל משה באר את התורה** - מכלל דתשרי לאו ראש השנה, דאי תשרי ראש השנה הוא - הוה ליה בשבט שנת ארבעים ואחת. **דילמא להקמת המשכן** - שהיה בשנה השנית. **כדאמר רב פפא** - לקמיה. **שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה** - רב פפא כולהו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה - כולהו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש, על ידי דין גזירה שוה. **דילמא מעשה דשבט קדים** - ובתשרי שלפניו נכנסה שנת ארבעים. **אחרי הכותו את סיחון** - נאמר במשנה תורה.

דף ג.א

אלא וייראו - נתגלו. **כדריש לקיש** - כי גוע נתינת טעם הוא לדבר שלפניו, נתגלו העדה לפי שגוע אהרן, שלשון כי בארבע לשונות משמש במקרא, פעמים בא במקום אם, פעמים בא במקום דילמא - שמא, פעמים בא במקום דהא - שנותן טעם לדבר, פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו, כי יהיה לכם דבר (שמות יח) כי תפגע (שם שמות כג) כי יקרא קן (דברים כב) - כולן לשון אם הם, וכן כי תבאו (שמות יב) כי תלכון (שם שמות ג) כי תכלה (דברים כו) כי תשא (שמות ל) וכל המשמשין במקום כאשר, ובמקום אשר - כולן לשון אם הם, שמצינו בכמה מקומות אם משמש לשון כאשר ולשון אשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו) - שהרי בודאי יהיה, ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא ב) - הרי זה וכאשר תקריב, שהרי חובה הוא, וכן אם כסף תלוה (שמות כב) אם יבלענו ממקומו (איוב ח) המדבר בשלוח רשעים, דילמא - כגון כי תאמר בלבבך (דברים ז) - שמא תאמר: רבים הגוים האלה - לא תאמר כן, לא תירא מהם, כי תאמרו מה נרדף לו (איוב יט) כי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך וחדלת (שמות כג) (כי תראה והתעלמת), והרבה כאלו - לשון שמא הן, לא צחקתי כי יראה (בראשית יח) - הרי זה לשון דהא לפי שיראה, ויאמר לא כי צחקת (שם בראשית יח) - הרי זה לשון אלא, כי גוע אהרן כשאתה קורא וייראו - הרי זה לשון דהא, הודו לה' כי טוב (תהלים קיח) - שהרי טוב, לא תקפוץ את ירך וגו'

(דברים טו) - אלא פתוח תפתח. **סייח** - עייר בן סוס. **ערוז** - חמור הבר. **ואימא אב ואימא אדר** - דכל חדשים שבין אב לשבט פקע לן לעיל מדקאי באב וקרי ליה שנת ארבעים כו'. **מאי שני** - דהדר כתב פעם אחרת בקרא בשני, מהכא שמעינן דשני לירח שמונין בו למלכים. **שני בחדש בהדיא הוי כתיב ביה** - כדכתיב בכמה מקומות באחד לחדש, וכתיב: בשנה השלישית בעשור לחדש. **שני בשבת לא אשכחן דכתיב ביה קרא** - דהדר ביה קרא בשני. **תניא כוותיה דרבי יוחנן** - בכולי קראי דאייתי לעיל.

דף ג.ב.

ויבא חנני - מירושלים בא, שכבר עלו בני הגולה מימות כורש, והיו שם בימיו ובימי אחשורוש, וארתחשסתא - זהו דריוש שאחר אחשורוש, שנבנה הבית בשנת שתים לדריוש, והרבה נשאר בבל, ונחמיה בן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הבירה. **בששי בשנת שתים** - שניהם בנבואת חגי, נבדק במקרא ולא נמצא כתוב בפסוק שני בשנת שתים, אך יש לומר שלפסוק של מעלה הימנו קאי, שכתוב בו בשנת שתים. **כורש מלך כשר היה** - כלומר: על שם שהיה כשר קראוהו כורש, ושמו מעיד עליו, לפיכך מנו לו כמלכי ישראל. **חדא** - דאם מניסן מנינן - קשו קראי אהדדי. **באותו זמן לשנה הבאה** - על כרחך שביעית היא לו, ממה נפשך. **וכתיב בעזרא: ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך** - ואי מנו לו מניסן - שמינית היא. **ועוד** - אנן בדריוש קיימינן, ואת אמרת כורש מלך כשר היה. **הוא כורש כו'** - אף דריוש שאחר אחשורוש נקרא כורש. **החמיץ** - נעשה רשע, כשעלה עזרא כבר החמיץ. **ומי החמיץ** - כשעלה עזרא. **והכתיב** - באגרת ששלח ביד עזרא, לפחות שהיו לו בארץ יהודה.

דף ד.א.

ומה חשתן - כלומר: כל מה שחפצים הכהנים תנו להם משלי. **מטונך** - ממשאך, שבאת עלינו להשיבנו, אני משיבך תשובה: ראה מה כתוב בה די להון מהקרבין וגו' ומצלין לחיי מלכא - למדת שלא לשם שמים עשה כי אם להנאתו. **הרי זה צדיק גמור** - אם רגיל בכך. **כאן בישראל** - שלבו לשמים, ואם מריעין לו בחייו - אינו קורא לו תגר, אלא תולה היסורין בעונו, אבל נכרי אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר. **נדבכין די אבן גלל** - כתב ששלח ביד

עזרא כתוב בו: שורות של אבני שיש שלש בחומות הבית והרביעי של עץ.
כלבתא - למשכב, ובני נח הוזהרו על כך, שנאמר (בראשית ב) והיו לבשר
אחד - יצאו בהמה וחיה ועוף שאינן נעשין בשר אחד, שאין יולדין מן האדם.
בנות מלכים ביקרותיך - מיקרות אותך לעתיד לבא. **לעולם שגל** - דעלמא
מלכתא היא. **ורבה בר לימא** - להאי שגל דהכא, גמרא גמר לה מרביה
דכלבתא הואי. **עד כסף ככרין מאה** - תנו להם לבוני הבית. **רגל שבו ראש**
השנה לרגלים - רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן, הוא ראש השנה
לרגלים. **נפקא מינה** - דהאי ראש השנה. **לענין נדר** - שהוא מוזהר בבל
תאחר, ותלה הכתוב איחורו שלשה רגלים, ואשמועינן מתניתין שאינו עובר
עד שיהא פסח ראשון לשלשתן, שאם עברו עליו שלא כסדרן אינו עובר. **אחד**
הנודר - האומר דמי עלי ששמין אותו כעבד. **ואחד המקדיש** - דבר לבדק
הבית. **ואחד המעריך** - שאמר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו.
פעמים שלשה - פעמים שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים. **פעמים חמשה** -
דבעינן כסדרן. **חייבי הדמין** - אמר דמי עלי. **והחרמין** - חרמי גבוה. **בכור**
ומעשר - מעשר בהמה.

דף ד.ב.

מכדי מינייהו סליק - כשאמר הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך בחג
המצות וגו' מהם היה עולה, כבר כתוב למעלה בענין שמור את חדש האביב,
שבעה שבועות תספר לך חג הסוכות תעשה לך. **למה לי למיהדר** - ולמנינהו
בפרשת חג הסוכות. **שמע מינה לבל תאחר** - דהכי קאמר: היו נראין לפניו
לשלם נדריכם, ולא תבאו ריקם. **אין צריך לומר חג הסוכות** - אף כשחוזרין
לבל תאחר לא היה צריך להזכירו, שהרי הענין עסוק בו. **הכי גרסינן: שבו**
דיבר הכתוב, למה נאמר לומר שזה אחרון - עד שיעבור אותם כסדר הזה.
הוא - לעשה - דמצות עשה עליו להביאו ברגל ראשון. **ורבי מאיר** - אמר
לך: כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ברגל ראשון - זהו זמן שקבע לו, ואם איחרו
מן המועד - הוה איחור, וממילא קם ליה בבל תאחר. **הקישא דרבי יונה** -
במסכת שבועות (י, א), איצטריך לומר שכל שעירי הרגלים מכפרים על
טומאת מקדש וקדשיו, דילפינן משעיר דראש חדש, דכתיב ביה לשאת את
עון העדה (ויקרא י). **מניין לעצרת** - דאילו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא
לן (חגיגה ט, א) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים יכול יהו חוגגין כל שבעה

- תלמוד לומר אותו, אותו אתה חוגג, ואי אתה חוגג כל שבעה, אם כן למה נאמר שבעה - לתשלומים, שאם לא חג חגיגתו בראשון - יקריבנה בשני. **פז"ר קש"ב** - כבר פירשתיו במסכת יומא [ג, א] ומסכת סוכה [מח, א] טעון פייס לפר הבא בשמיני, ואינו קרב לפי סדר המשמרות ששנו ושלו בפרי החג חוץ משתים ששנו ולא שלשו, ופר של שמיני אין אחת מאותן שתים מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות, וטעון זמן ורגל לעצמו - שאין שם חג הסוכות עליו, וקרבתו לעצמו - שאין קרבנו כשאר ימי החג שהפריס מתמעטים בהם אחד אחד, וזה אינו אלא פר אחד, ושאר הימים שני אילים וארבעה עשר כבשים, וזה איל אחד ושבעה כבשים, ושיר לעצמו - אין שירו שוה לשל סוכות שאומר על הדוכן, ולא נתפרש לנו שירו, ובמסכת סופרים נמצא שירו, הוא למנצח על השמינית, ברכה לעצמה - מברכין היו את המלך, זכר לחנוכת הבית שנאמר (מלכים א' ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך - כך מפורש בתוספתא דסוכה (פרק ד).

דף ה.א.

טעון לינה - ליל חולו של מועד. **ופנית בבקר** - ביום טוב לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחיובו ליראות בעזרה. **ותנא קמא ורבי שמעון** - דדרשי ליה האי קרא לבל תאחר, דאילו רבי אלעזר ברבי שמעון לא קשיא מידי, דאיהו יליף בל תאחר מחג הסוכות לחודיה, אייתר ליה חג המצות וחג השבועות להקישא לתשלומין. **מנה ימים** - שנאמר עד חדש ימים (במדבר יא). **וקדש חדש** - בקרבנות, מה חדש קדושו אחד ממנויו ביום ראש חדש הוא מקריבן, זמן הוקבע להם, אחד מן הימים שהוא נמנה על ידם. **אף עצרת** - הבאת קרבנותיה באחד ממנוייה, והרי היא נמנית על ידי שבועים, שנאמר (ויקרא כג) שבע שבתות תמימות תהיינה. **אימא חד יומא** - דכתיב תספרו חמשים יום (שם יקרא כג). **ופסח בר מיקרב ברגלים הוא** - דקאמר ליה תנא לעיל בבל תאחר דשלש רגלים, והרי אינו יכול להקריבו אלא בי"ד בניסן. **שלמי פסח** - בשלא קרב בזמנו, שאבד ונתכפר באחר, הוא נעשה שלמים, כדנפקא לה בפסחים (צז, ב), ואותן שלמים, אם אחרן שלשה רגלים - עובר.

דף ה.ב.

כפסח דמו - וברגל ראשון יעבור עליהן. **מנא הני מילי** - דאכל הנך דתניא

במתניתא לעיל איכא בל תאחר. **נדר** - הרי עלי. **נדבה** - הרי זו. **נאמר להלן נדר** - ואם נדר או נדבה וגו'. **אלו הדמין והערכין כו'** - שהן קדשי בדק הבית, וכולן לה', ואין לכהנים בהן כלום. **הוא ולא חילופיו** - עליו אתה עובר, ולא על חילופיו, ולקמיה מפרש לה. **אלו חטאות ואשמות** - שהן נדרשין ממך, שהרי חובה הם מוטלין עליך. **ועולות ושלמים** - כגון עולת ראייה ושלמי חגיגה שהן חובה, דאלו דנדר ונדבה - ברישא דקרא כתיבי, והוא הדין נמי לבכור ולמעשר ופסת, שהן חובה. **ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות** - דהא קרא יתירא הוא, דהוה ליה למכתב כי דרוש ידרשנו וכבר ה' כתוב למעלה במקרא, נדרוש ביה לאתויי צדקות ומעשרות שכתוב בהן שם זה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך (דברים כד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך (שם דברים יד). **מעמך זה לקט שכחה ופאה** - שהן חלקו של עני, דכתיב ביה את העני עמך (שמות כב). **ולא בקרבן חטא** - אין הקרבן נפסל בכך. **חילופי עולה** - כגון אבדה, והפריש אחרת תחתיה, נמצאת הראשונה ונתכפר בה. **מקרב קרבי** - וכיון דקרבה הרי היא קרבן לעצמה, ולשלמו קרינא ביה. **חילופי חטאת** - שכיפרו בעליה, מחמש חטאות המתות היא, ופשיטא דלא עבר עליה בבל תאחר. **חילופי תודה** - וכגון שנתערבה בראשונה, וקיימא לן על זבח התודה חלות - התודה טעונה לחם, ולא חליפתה ולא תמורתה טעונין לחם. **ומתה אחת מהן** - שאם היו שתיהן קיימות - מביאן, ומביא ארבעים חלות כמשפט התודה, ואומר: הרי הלחם הזה לשם אותה שהיא תודה, ושחיטת התודה תקדש ארבעים כמשפטה, אבל מתה - אין לחברתה תקנה, (והיכי) (מסורת הש"ס: [והכי]) ממעט קרא מבל תאחר? וחללו על אחר - אמר זה תחת זה, ובעל מום יוצא לחולין. **סלקא דעתך כו'** - והכי קאמר קרא: אם על האחד עבר זמן איחור - חייב, ולא שיצטרפו הוא וחילופיו לשלשה רגלים. **שעברה שנתו** - מצותו בתוך שנתו, שנאמר (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה. **כפסולי המוקדשים** - כבעל מום. **ויפסל** - הואיל ועבר עליו ואיחרו, שהרי אין שנה בלא שלשה רגלים ברוב שנים. **מקיש בכור למעשר** - במעשר דגן קא משתעי קרא. **מה מעשר אינו נפסל כו'** - דכתיב (שם דברים יד) מקצה שלש שנים וגו' אם שהה מעשרותיו שנה ראשונה ושניה. **הרצאה** - אם לכפרה אם לדורון. **אימא לא לירצו** - מאחר שהביאן בעבירה.

דף ו.א

אותו מה תלמוד לומר - בתורת כהנים תני לה גבי פיגול לא ירצה המקריב אותו לא יחשב. **מוצא שפתיך זו מצות עשה** - דמסתמא הכי אמר קרא: מוצא שפתיך קיים. **תשמור זו מצות לא תעשה** - שלא תאחר כדרבי אבין אמר רבי אילעי: כל מקום שנאמר השמר פן ואל כו' (מנחות צט, ב). **ועשית** - על כרחך, מכאן אזהרה לבית דין לכוף. **לה' אלהיך** - קרא יתירא הוא, לדרשה, לרבות דבר שבחובה. **בפיך זו צדקה** - קרא יתירא דריש. **יקריב אותו אל פתח אהל מועד** - יקריב אותו קרא יתירא הוא, דהא כתיב ברישיה יקריבנו. **חד דאמר** - עלי ולא אפרשה. **והא נדבה כתיבא** - ובקרא דבל תאחר נמי רבינן ליה בגזירה שוה. **מת או נגנב** - אם הפרישו לאחר זמן. **משכחת לה** - דאמר ולא הפריש, והויא נדבה. **כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת** - שכשאפרישנה לא אתחייב באחריותה. **כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא** - לבל תאחר. **עובר בעשה** - על הקרבן, דכתיב ובאת שמה והבאתם. **על ולד שלמים** - שהפריש בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדישה. **מחוסר זמן** - שמא לא עברו עליו שמונה ימים.

דף ו.ב

שהיה חולה - הולד. **כל היכא דקתני פסח** - דבעי למיתני בתריה שבועות, תני עצרת ולא חג. **שנה בלא רגלים** - לקמיה מפרש. **למיקבעיה בלאו קא מהדר** - להודיעך כל צידי זמן התחלת בל תאחר שבו. **אלאוי יתירי לא מהדר** - להודיעך לאוין הרבים שבו. **הניחא למאן דבעי כסדרן משכחת לה** - דעברה שנה ולא עברו רגלים כסדרן, ולמדך דכיון דעברה שנה, אף על פי שלא עברו רגלים כסדרן - חייב, וסבר לה כרבי שמעון בחד, ופליג עליה בחדא. **בשלמא לרבי** - דאמר חדש העיבור אינו מן השנה, חוץ מאחד עשר יום ששנת חמה יתירה על הלבנה - משכחת לה בשנה מעוברת. **שנה תמימה** - האמורה בבתי ערי חומה מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים, ואפילו בשנה פשוטה, ואף בשנה מעוברת, כיון שעברו שלש מאות וששים וחמשה ימים משמכרה - נחלט לו. **מיום ליום** - מחמשה עשר בניסן לחמשה עשר בניסן, אם מכרה בחמשה עשר בניסן - נתעברה לו למוכר, ועל כרחו של לוקח אינו נחלט עד שיגיע חמשה עשר בניסן. **בתר חג המצות** - בתוך הרגל, ואית דאמרי לאחר הרגל, ושילהי אדר בתרא לאו דוקא - אלא לאחר שיצא אדר קאמר. **שנה**

מליא - שלש מאות וששים וחמשה ימים. **פעמים ששה** - שהוא ששה בסיון, יום החמשים לעומר. **שניהם מלאים** - ניסן ואייר הרי חמשה עשר ימים מניסן, ושלשים דאייר - מלא להו חמשים בחמשה בסיון. **אחד מלא כו'** - ומשכחת לה שנה בלא רגלים, כגון שניהם מלאים, ואירע עצרת בחמשה בסיון והקדישה למחרת בששה בסיון ולשנה הבאה היו שניהן חסרים, ואירע עצרת בשבעה בסיון, והשנה מלאה ביום ששה בסיון משהקדישה ועדיין לא עבר עצרת עליו. **מאן תנא כו'** - תנא קמא דלא איירי בשנה בלא רגלים. **אלא ארבעה ימים** - קסברי: לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך, והויא לה שנה שלש מאות וחמשים וארבעה ימים, נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מארבע הימים, והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה. **ואם היתה שנה מעוברת חמשה** - קסבר: חדש עיבור לעולם חסר, ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ארבעה שבועות. **יורש מהו בבל תאחר** - על נדר אביו. **קרי ביה עמך ומעמך** - ודריש ביה תרתני, דעמך משמע ליה חלקו של עני, ומ' יתירא למעוטי יורש. **מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה** - דכתיב (דברים טז) כל זכורך, וכיון דלא מיחייבא למיסק - לא שייך בה זמן רגלים לבל תאחר, או דלמא מיחייבא למיסק משום שמחה, דכתיב (שם דברים טז) (ושמחת בחגך ואמר מר (פסחים קט, א): בזמן שבית המקדש קיים - אין שמחה אלא בבשר שלמים, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם (ואכלת) ושמחת. **בעלה משמחה** - בבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצים, הכי איתא בקדושין (לד, ב). **הא בתם** - דקאי להרצאה - משנראה להרצאה.

דף זא

בעל מום - שנולד במומו, ועומד לישחט בחוץ, מיום שנולד הוא ראוי לכך, ומונין לו משנולד. **מי מצי אכיל ליה** - ביום שנולד, דלמא נפל הוה, ואין שחיטה מטהרתו עד שישהה שמונה ימים, דשוב נפק ליה מכלל נפל, דתניא (שבת קלה, ב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל, ובבהמה שמונה ימים. **לחדשים** - למנין חדשי השנה. **לעיבורין** - קא סלקא דעתך לישב בית דין ולעיין אם השנה הבאה צריכה להתעבר. **ולתרומת שקלים** - להקריב ראשון קרבנות הלקוחים מתרומת קופות של שקלי שנה זו. **אף לשכירות בתים** - המשכיר בית לחבירו, ואמר לשנה זו -

כלתה שנתו באחד בניסן, ואפילו לא דר בו אלא חודש אחד. **החדש הזה לכם** - ומנלן דניסן - דכתיב ויקחו להם שה לפסח וכתוב קרא אחרינא שהפסח בחדש האביב, שיש בו אביב, שהתבואה בכירה בו להיות מבושלת בגמר בישולה. **בעינא אביב וליכא** - שכבר נגמרה מניסן ואי איכא זרעא אפילה אין זה בכיר אלא אפיל. **ואימא אדר** - דאיכא זרעא חרפא המתבכר מאדר. **רוב אביב** - שיהו רוב תבואות מתבכרות בו. **שיש בו אסיפה** - שמכניסין בו פירות לבית מפני הגשמים וכל הקיץ הן עשויות גדישין לייבש. **ראשון למלתיה** - למעשה המן. **ותנא דידן** - דלא תנא במתניתין ראש השנה לחדשים. - עיבורים מניסן מנינן - בתמיה: וכי רשאיין בית דין לישב ולעיין בצרכי עיבור ראש השנה בניסן? אין מעברין - אין מעיינין בצרכי צבור להודיע לגולה שעיברו בית דין את השנה, שלא ישתכח הדבר עד אדר הבא. **אבל מפני הדחק** - שמפחידין שלא יגזרו שמד מלישב בית דין, או שצריך הנשיא לחצר המלך ואין מעברין אלא אם כן ירצה נשיא, כדאמר בסנהדרין (יא, א). **ואף על פי כן אין מעברין אלא אדר** - אין מוסיפין חדש על השנה אלא אדר, דכתיב שמור את חדש האביב - חדש הסמוך לאביב עבר, שיבוא אביב בזמנו. **הפסקת עיבורין** - שכיון שקדשו את החדש לשם ניסן - פסקה שנה שעברה מלהיות מעוברת עוד, שאין רשאיין לעשות ניסן אדר, שכבר נכנסה שנה אחרת לענין עיבור. **הם העידו** - רבי יהושע ורבי פייס שמעברין את השנה כל אדר, אם ראו בית דין לאחר הפורים שהשנה צריכה להתעבר - מעברין אותה. **שהיו אומרים עד הפורים** - לפי שהיו חכמים אומרים שאין מעברין אלא אם כן נתישבו בדבר לפני הפורים, לכך הוזקקו לעדות זו. **אתי לזלוזלי בחמץ** - שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות הפסח, הוזקקו השומעים לעשות פסח לסוף שלושים יום, ואם יעברו בית דין את השנה - לא יתקבלו דברי שלוחי בית דין לשומעין לדחות את הפסח, שכבר שמעו מן הדרשנים. **בהפסקה לא קא מיירי** - בראשי שנים דהפסקה לא קא מיירי. **חדש בחדשו לחדשי** - חדשי יתירא לדרשה.

דף ז.ב.

יפה יפה - בלב שלם. **ותנא דידן** - דלא תניא במתניתין. **כיון דקתני אם הביא יצא לא פסיקא ליה** - מילתא, דליחשבה בראשי שנים. **הכי גרסינן: תנו רבנן המשכיר בית לחבירו כו'** - ולא גרסינן: מנלן, דלאו מקראי יליף, דמדרבנן

הוא. **אלא באחד באדר** - אבל בבציר מהכי - לא אמרינן עלתה לו שנה, ודר בה שנה שלימה, דליכא למימר דאדעתא דההיא שתא אגרה, דלא טרח אינש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין. **ואימא תשרי** - ראש השנה לשכירות בתים, אם לא עמד אלא באחד באלול, כיון שהגיע תשרי - עלתה לו שנה. **ומשני כי אגר איניש ביתא סמוך לתשרי** - לכולהו ימי הגשמים אגר. **ותנא קמא דברייתא** - דלא אמר לשכירות בתים. **קיטרי** - עבים מתקשרין, וגשמים יורדין, והוי כימות הגשמים. **ולרגלים מני רבי שמעון** - דהא אליביה אוקימנא, דאית ליה כסדרן לבל תאחר. **סיפא** - ר' אלעזר ורבי שמעון אומרים בראשון בתשרי. **רבי היא** - הוא אמרה למתניתין, ונסיב מילתיה חדא כחד תנא, וחדא כחד תנא. **אי הכי** - דחד גברא אמרה למתניתין, ונסיב מילתיה חדא כחד תנא - חמשה ראשי השנים נינהו: אחד בניסן, וחמשה עשר בניסן, ואחד באלול, ואחד בתשרי, וחמשה עשר בשבט, הא ניחא אי מוקמת לה לרישא כרבי שמעון, שפיר, דלדידיה ארבעה נינהו, דלית ליה אחד באלול, אלא אי חד תנא אמרינהו - קשיא. **אמר רבא** - לעולם רבי היא, והכי קאמר: אנא חמשה סבירא לי, ומיהו: הכל מודים לי בארבעה. **לרבי מאיר** - דאית ליה אחד באלול - דל רגלים, דלדידיה ברגל אחד עובר בבל תאחר, כדתניא בברייתא דלעיל ראש השנה (ד, ב). **ולר' שמעון דל מעשר בהמה** - דליתיה אלא באחד בתשרי, ובלאו מעשר נמי ראש השנה הוא. **ובהן כמה ראשי שנים** - הלכך: ניסן דאית ביה תרי - חד קחשיב ליה. **ראש השנה לעומר** - לאכול מן החדש מכאן ואילך. **ראש השנה לשתי הלחם** - נתחדשה השנה להביא מנחות מן החדש, שהעומר מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש. **לרבא** - דאמר ארבעה לדברי הכל, ליתני מתניתין שיתא. **לרב נחמן** - דאמר חדשים קא חשיב ניתני חמשה, דהא לא תנן סיון במתניתין. **מאורתא** - משקדש היום. **מידי דלא חייל מאורתא** - כגון בששה עשר בניסן, לא נתחדשה שנה מן החדש מערב עד למחר, לאחר שקרב העומר, וכן בששה בסיון. **והרי רגלים** - דקתני מתניתין לענין בל תאחר דקא סלקא דעתך זמן בל תאחר לאו מאורתא הוא, כשקדש היום חייל, [אלא] עד שתבא שעה שהיא ראויה להביא נדרים ונדבות, ואין זאת עד שיקריב תמיד של שחר, שאין קרבן קודם לו. **ומשנינן: לאתויי מעיקרא מחייב וקאי** - להביא קרבן נדרו מחייב ועומד משעה שנדר, והיה לו להקריבו מערב הרגל, ולא הוקבעו רגלים לבל תאחר לענין הקרבת קרבן אלא לענין מיחל עליה בל תאחר, ומאורתא נמי חייל.

והרי יובלות - דקתני בראשי שנים דמתניתין, דלא חיילי אלא על ידי תקיעת שופר דבית דין, ואינה אלא ביום, דכתיב ביום הכפורים תעבירו שופר (ויקרא כה). **רבי ישמעאל כו'** - לקמן בפירקין ארבעה ראשי שנים (ח, ב). **מראש השנה חייל** - ואינו תלוי בתקיעה, הלכך, מאורתא דראש השנה חייל. **דלא תלי במעשה** - כניסת ראש השנה שלהן אינה תלוי במעשה, אלא משהגיע היום הוה ראש השנה, ומתחדשת השנה למילתיה. **מידי דתלי במעשה** - כגון ראש השנה דעומר ושתי הלחם, אין השנה מתחדשת להתיר חדש במדינה או במקדש אלא בהקרבת העומר וכבשי עצרת. **והרי רגלים** - קא סלקא דעתך שאין בל תאחר חל עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו, נמצא שהוא תלוי בתמיד של שחר. **ממילא קא חייל** - משקדש היום.

דף ח.א.

והרי יובל - שהוא תלוי בתקיעה. **רב אשי אמר** - האי דלא חשיב במתניתין אלא ארבעה - לפי שלא מנה אלא ראשי שנים הבאים בראשי חדשים, ואין רגלים מן המנין, אלא כדאמרינן רגל שבו, ולהכי לא תני נמי ראש השנה דעומר ושתי הלחם. **ופרכינן: אם כן באחד בשבט** - סתם לן תנא ברישא כבית שמאי, דאי כבית הלל - הא אמרי בחמשה עשר בו. **הכי קאמר כו'** - תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים, והדר פריש ואזיל בסיפא: **באחד בשבט ראש השנה לאילן דברי בית שמאי**, למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים - לאו דברי הכל היא, אלא אבית שמאי קאי. **[שלשה לדברי הכל - לאו דוקא]**, דהא אחד באלול נמי פלוגתא היא, דרבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי, [אלא אבית הלל קאי]. **לבשו כרים הצאן** - מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו, לבשו כרים הצאן - מתלבשות הכבשים, שמתעברות. **יעטפו בר** - שהזריעה צומחת וניכרת יפה. **יתרועעו אף ישירו** - בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשים שלה, והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו - נשמע הקול, ונראות כמשוררות, זמן עיבור בהמה דקה חמישה חדשים. **ראש השנה שלהן אלול** - דסמוך לגמרו זמן חדש וישן שלהן לחידוש השנה. **בזמן שיתרועעו** - השיבולים. **ההוא באפלתא** - יש לך צאן המעטיפות ומתאחרות לקבל זכר עד ניסן, אבל רובן מאדר הוו. **בשלמא לרבי מאיר** - דדריש קרא כדכתיב לבשו כרים. **ואיכא נמי** - מיעוטא שאין

מתלבשות כרים עד שיתרועעו השיבילים. **אלא לרבי אלעזר** - דאמר רובא בניסן ומיעוטא באדר - איפכא מיבעי ליה למיכתב. **מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו** - ראש השנה למעשרות תשרי, דהכי תני ליה לקמן ראש השנה (יב, א) בברייתא, ותשרי סמוך לגמרו הוא, דכל ימות החמה מניחם ליבש בגרנות שבשדות. **באחד בתשרי ראש השנה לשנים למאי הלכתא לשטרות** - לתחילת שנות מלכים, כדפרישית בריש פרקין ארבעה ראשי שנים (ב, א). **קראי אתא לאשמועינן** - כדאמרן בריש פרקין ארבעה ראשי שנים (ג, ב) דברי נחמיה בן חכליה. **ואי בעית אימא** - רב חסדא דאיצטריך לאשמועינן כדאמרן דמלכי אומות בתשרי לית ליה הא דרב פפא, דפריש ראש השנה לשנים דהכא לשטרות, אלא כרבי זירא מתני לה לפירושא דלשנים דמתניתין דרבי זירא מתני ראש השנה לשנים - לתקופת החמה ולבנה, לומר שמונין לברייתן והילוכן [של] תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי. **ורבי אליעזר היא דאמר בתשרי נברא העולם** - לקמן בפרקין ארבעה ראשי שנים (י, ב). **רב נחמן בר יצחק אמר** - ראש השנה לשנים דתנן הכא - לדין תנא, שהקדוש ברוך הוא דן בתשרי את כל באי העולם, כל הקורות אותם עד תשרי הבא. **דכתיב עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה** - הנגזרות עליה.

דף ח.ב.

שהחדש מתכסה בו - לרחוקים, כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח, לפי שקטנה היא סמוך לחידושה. **אלא אם כן קדשו החדש וכו'** - והכי קאמר: אם קבעו ישראל את חק החדש - יהא משפט להקדוש ברוך הוא. **מלך וציבור** - כשהקדוש ברוך הוא דן אותם, מלך נכנס תחילה. **משפט עבדו** - שלמה קאמר ליה. **דליפוש חרון אף** - בשביל עונות ציבור. **מנלן** - ששנת שמיטה מקודשת מראש השנה, ואסור בעבודת הקרקע? וקדשתם שנת החמישים מה תלמוד לומר - מכיון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר בחדש השביעי - יודע אני שהיא שנת החמישים. **ועטרותיהן בראשיהן** - אם רצה לשום עטרה בראשו, להראות שיצא חפשי. **שנים אתה מקדש** - כששנת היובל נכנסה, מצוה על בית דין לומר: מקודשת השנה. **ואי אתה מקדש שום חדש** - כרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר לקמן בפרק שני אם אינן מכירין (כד, א): בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו - אין מקדשין אותו, ויליף טעמא מהכא. **לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמישים** - דילפינן מיניה שמתקדשת

מתחלתה. **יכול כך מתקדשת בסופה** - אחר ראש השנה, ותמשוך עד יום הכפורים. **ואל תתמה** - אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה. **שהרי מוסיפין מחול על קודש** - כדאמרין לקמן בשמעתין. **תלמוד לומר יובל היא** - מיעוטא היא.

דף ט.א

ורבנן - דלא ילפי מוקדשתם שתתקדש מתחילתה ולא איצטריך היא למעוטי סופה דרשי ליה הכי שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת היובל שנת חמשים לסוף יובל שעבר ואחת למנין יובל הבא ואי אתה מונה שנת היובל הבא אלא משנה שלאחר היובל. **ולאפוקי מדרבי יהודה** - דאמר במסכת נדרים שנת חמשים עולה לכאן ולכאן שנת היובל ושנה ראשונה לשמטה הבאה. **אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית** - דעל כרחך אף על גב דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת - חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו? חריש של ערב שביעית - שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שיועיל לשביעית. **וקציר של שביעית** - כגון תבואה שהביאה שלישי בשביעית - אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. **ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות כו'** - ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת, כדכתיב ביה וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות, בא ללמדך: מה חריש - אין לך חריש של מצוה, ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם, שהרי אם מצא חרוש - אינו חורש, ואני אוסרו לך בשבת, אף קציר שאני אוסר לך - בשל רשות אני אוסר לך. **יצא קציר העומר שהוא מצוה** - שאפילו מצא קצור - מצוה לקצור, ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת. **עד ערב** - לילה הוא, ועד בכלל. **כל האוכל ושותה כו'** - דהכי קאמר קרא: ועניתם בתשעה, אכילת תשעה אני קורא עינוי, וכיון דאכילתו עינוי חשיבה, כל דמפיש באכילה ושתיה - טפי עדיף, דהא מדקאמר בערב - על כרחך לא מקפיד אעינוי דתשעה, וכי קרי עינוי בתשעה - אכילה ושתיה דידיה קרי עינוי.

דף ט.ב

יובל היא יובל אף על גב שלא שמטו כו' - יובל היא תהיה לכם לעיל מינייה כתיב והעברת שופר וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר

כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה, והכי תדרשנה, יובל היא לכם - מכל מקום, ואפילו לא נעשו בו דברים הללו, העברת שופר, ולשוב אל אחוזה, דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה, דכתיבא בתר האי קרא ושבתם איש אל אחוזתו - אף על פי כן שם היובל עליו, להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה, כדכתיב לא תזרעו וגו'. **יכול אף על פי שלא שלחו** - עבדים, יהא יובל. **תלמוד לומר היא** - אם עשית דברים הללו - היא יובל, ואם לאו - אינו יובל, ולקמיה מפרש: ויובל מאי חזי דתלי בקריאת דרור? שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים - פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח. **ואי אפשר** - שלא יהא שופר מצוי בעולם, לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב - לא תלה אלא בדבר המצוי לעולם. **דבר אחר תקיעת שופר מסורה לבית דין** - לצוות לשלוחם לתקוע, ושילוח עבדים מסורה ליחידים, ואם ימאן - יבטל היובל, הלכך לא תלאו הכתוב בו. **אמר קרא וקראתם דרור** - וסמך ליה יובל היא. **מקרא נדרש לפניו** - מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה, ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו. **כמדייר בי דיירא** - מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה. **ולאחריו** - שמיטת קרקעות דכתיב בתריה ושבתם איש אל אחוזתו. **והכתיב יובל** - לרבות במשמע יובל מכל מקום. **ולנטיעה מנלן** - דראש השנה שלה תשרי. **מבריך** - כופף את הזמורות בארץ, שקורין פרופינ"א (להבריך בקרקע). **מרכיב** - אילן בחבירו, שקורין אונישטי"ר (כנראה צ"ל אינטי"ר, שמשמעה להרכיב (צמחים)). **עלתה לו שנה** - כיון שהגיע יום אחד בתשרי - עלתה לו שנה למנין שני ערלה. **פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה** - עד תשרי הבא, אם אינה ערב שביעית, ואם ערב שביעית היא - אסור לקיימו, משום תוספת שביעית, שמוסיפין מחול על קודש.

דף יא

ופירות נטיעה זו אסורים כו' - ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ראש השנה של שנה (שלישית) [רביעית] מיד - עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה, שאף על פי שראש השנה תשרי לנטיעה - חמשה עשר בשבט ראש השנה לאילן, וזו כבר נעשית אילן, לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד חמשה עשר בשבט, אבל משם ולהלן, אם יחנטו בה פירות - דין רבעי עליהם לאכול בירושלים, ובחמשה עשר לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך, לכך הועילו לה שלושים שלפני

ראש השנה, שממהר התירה מחמשה עשר בשבט ועד ראש השנה. **מנא הני מילי** - ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם חמשה עשר בשבט, לאחר שכלו שלשת שני ערלה. **ומטו בה** - יש מטין ומכריעין בשמועה זו לאומרה משמיה דרבי ינאי. **ובשנה הרביעית** - וי"ו מוסיף על ענין ראשון: יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית. **ובשנה החמישית** - תאכלו את פרוי מוסיף על ענין רבעי דסליק מיניה. **פעמים שברביעית** - כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט, ועדיין אסורים משום ערלה - אסורין בהנאה עולמית. **פעמים שבחמישית כו'** - כגון פירות שחנטו בה קודם שבט טעונים חלול, אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר חמשה עשר בשבט - אין בהם איסור. **נימא** - הא דקתני לעיל פחות משלושים יום לא עלתה לו שנה, דלא כרבי מאיר. **עגל בן שנה** - דכתיב (ויקרא ט) עגל וכבש בני שנה. **בן בקר** - של שמיני למלואים, שנאמר (שם ויקרא ט) קח לך עגל בן בקר לחטאת. **בן שתים** - שנאמר קח לך עגל בן בקר ואיל לעולה תמימים, והכי תניא לה בתורת כהנים: השוה בן בקר ואיל לעולה תמימים אף בשנים. **פר** - אפילו כתב פר בן בקר לא נקרא פר בפחות משלוש שנים. **כי קאמר רבי מאיר בסוף שנים** - כגון יום אחד בשנה שלישית, שהוא סוף הכשר שנותיו של פר. **אבל בתחילת שנים** - כגון שנה ראשונה של נטיעה, שהיא תחילת מנין שני ערלה - לא אמר. **ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה** - שנאמר (שם ויקרא טו) שבעת ימים תהיה בנדתה - תהא בנדתה כל שבעה, ולא תאמר מקצת יום שביעי ככולו, ותטבול ביום. **סוף היום עולה לה בתחלתה** - שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה - עולה לה יום זה בשבעה ימי נדה, ואינה צריכה למנות אלא ששה והוא, ובנדה דאורייתא קאמר, שאינה זקוקה לנקיים, שלא הצריכה תורה ספירת שבעה נקיים אלא לזבה, אבל לנדה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה עם שקיעת החמה - טובלת לערב, ומיהו, עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זיבות לטעון שבעה נקיים בלא דם, ואין יום שפוסקת בו עולה לה למנין שבעה, והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת בו למנין שבעה נקיים, שהיו מפרשים סוף היום עולה לה בתחלתה, דסוף יום שפוסקת בו עולה לה ראשון לשבעה נקיים - וזו מדת בנות כותיים הוא, ששנינו בהן (נדה לג, א): יום שפוסקת בו סופרת למנין שבעה. **הכי גרסינן: שנים שיום אחד עולה להם בסופו כו'** - שנים הקצובין לכל דבר שיום אחד עולה להן בתחלת שנה אחרונה, בסוף שנים הקצובות

לדבר.

דף יב.

אינו דין - שיעלה יום אחד בסוף שנה ראשונה לתחילת קצבת שנים הקצובים לכך. **אלא מאי** - כמאן תוקמה למתניתא דלעיל, דאמר: בנוטע פחות משלשים לא עלתה לו שנה. **כרבי אליעזר** - תוקמה, בתמיה. **שלשים ושלשים בעי** - שלשים יום לקליטה, שתהא נשרשת בארץ, ושלשים יום לחשיבת שנה, וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא, כל זמן שלא קלטה. **דתנן** - דאין נטיעה קולטת בפחות משלשים יום. **יעקר** - לפי שקלטה בשביעית. **דברי רבי מאיר** - לא גרס. **לדברי האומר שלשים יום** - לקליטה. **צריך שלשים ושלשים** - שלשים לקליטה, ושלשים לתוספת, כרבי אליעזר. **לעולם** - ברייתא דלעיל רבי מאיר היא, וכי קאמר שלשים - לקליטה קאמר, שתהא הנטיעה שלשים יום לפני ראש השנה כדי שתהא נקלטת ערב ראש השנה, וקא סבר רבי מאיר דלא יהיבנא לתוספת שלשים יום אלא יום אחד. **שלשים ואחד בעי** - שתהא יום הקודם לראש השנה חשוב לשנה ראשונה של ערלה, כדקתני: עלתה לו שנה. **ושניהם** - רבי מאיר ורבי אלעזר. **ויהי באחת ושש מאות שנה** - שנה לסוף עשתי עשר חדש שהתחיל מבול לירד, לדברי האומר בתשרי נברא העולם, ומבול ירד בשבעה עשר במרחשון, כדלקמן ראש השנה (יא, ב), הוי האי בראשון באחד לחדש - בתשרי, דאי אפשר להיות בניסן - שהרי ארבעים יום מבול, וחמשים ומאת יום שגברו המים מאיליהן משכו עד סיון, ואחר כך היו הלוך וחסור עד חדש העשירי, והוא אב, שהיה עשירי לירידת גשמים, ואז נראו ראשי ההרים, ומאחד באב עד אחד בתשרי - נבלעו המים, והיינו דכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים, ולדברי האומר באייר ירד המבול - הוה ליה האי בראשון בניסן, ובין למר ובין למר תחלת שנת שש מאות ואחת לא נכנסו בה אלא יום אחד, דכתיב באחד לחדש וקרי ליה שנה, כדכתיב באחת ושש מאות שנה. **כדקאמרת** - דקרי ליה שנה. **וקרי ליה חדש** - דכתיב באחד לחדש. **חדש למנויו** - אחד מן המנויין שלו חשוב חדש, שהחדש נמנה בימים, דכתיב עד חדש ימים (במדבר יא). **ושנה אחד למנוייה** - חשוב שנה, והיא נמנית בחדשים, דכתיב (שמות יב) לחדשי השנה. **מכלל דתרוייהו וכו'** - רבי מאיר ורבי אלעזר, דהא תרוייהו מודו שזו היתה תחלת שנה, ולי נראה דלא גרסינן

ליה, דדלמא כר' אלעזר סבירא להו, והאי דראשון לאו ניסן אלא תשרי, ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון, ובסדר עולם תניא בהדיא דלרבי אליעזר האי בראשון תשרי הוא. **תניא ר' אליעזר אומר כו' - מקרא יליף לה לקמן ראש השנה (יא, א).**

דף יא.א

נולדו אבות - אברהם ויעקב. **נפקדה שרה -** בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון. **בטלה עבודה מאבותינו -** ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד. **תדשא הארץ -** תתכסה ותתלבש בדשאין. **עץ פרי -** שנגמר פרו. **ואותו הפרק זמן רביעה הוה -** כלומר: וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם, שהרי לגשמים היו צריכין, ותשרי זמן רביעה היא. **ותוצא הארץ -** ולא כתיב ותדשא הארץ. **ועץ עושה פרי -** ולא עץ פרי גמור. **ואותו הפרק זמן -** הוא לבהמה וחיה להיזקק זה לזה, ולכך היו צריכין, וראיה היא שבניסן נברא העולם. **לבשו כרים -** בזמן שיתרועעו שבלים בניסן, אלמא: ניסן זמן זיווג בהמה הוא. **ברכה לדורות -** עושה פרי לדורות, ומיהו השתא עץ פרי הו. **בקומתן נבראו -** והיינו עץ פרי - ראוי היה לטעון פרי מיד. **לדעתם -** שאלם אם חפצין להבראות, ואמרו: הן. **בצביונם -** בטעם [כל] אחד ואחד, ובדפוס כל אחד. **ואומר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים -** אלמא: הם איתנים הם הרים, ואשכחן דנקראו אבות הרים, שנאמר מדלג על ההרים - ודילג את הקץ בשביל ההרים. **בחדש זיו -** אייר הוא. **שנולדו בו זיותני עולם -** כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן, אי נמי: זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה. **להתנאות -** להנות. **דתקיף במצות -** שופר, יום הכיפורים וסוכה, לולב, וערבה, וניסוך המים (וערבה). **למועד אשוב אליך -** ליום טוב הבא ראשון ולשרה בן, וכל מה שאתה יכול להרחיק יום הבשורה מיום הלידה - הרחיקם, כדי למצוא ימי עיבור הוולד בין שניהם, ואין אתה יכול להרחיקו אלא ממועד למועד, כשתאמר שנתבשר במועד זה ושתלד למועד הבא. **כי מדלי מר ימי טומאה -** טומאת נדה, דקיימא לן (בבא מציעא פז, א): שרה אמנו אותו היום פרסה נדה, לפיכך ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אבל לא העוגות שלשתה היא בטומאה. **אפילו למאן דאמר -** במסכת נדה (לח, א) אינה יולדת למקוטעין - אלא לחדשים שלימים של שלשים יום.

עדות ביהוסף שמו - בתריה דההוא קרא כתיב דכי חק לישראל. **הסירותי מסבל שכמו** - ביוסף כתיב, בתר עדות ביהוסף. **המשומר ובא** - לגאולה. **ואזדו לטעמייהו** - רבי אליעזר ורבי יהושע, דלרבי אליעזר בתשרי נברא העולם, דמתשרי מתחילין מנין שני הדורות, לפיכך מבול על כרחך במרחשון ירד, ושנים עשר חדש היה, ובחדש השני בשבעה ועשרים שיבשה הארץ - במרחשון היה לשנה הבאה, ובתשרי שלפניו חרבו המים מעל הארץ, שנעשית הארץ כמין גריד, ולא יבשה לגמרי, ובו התחלת שנת שש מאות ואחת שנה, כדכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש, והוא תשרי, ומדלא קרי ליה אחת ושש מאות עד השתא - שמע מינה אין מנין הדורות מניסן, שאם מניסן מתחילין למנותן - היה לו לכתוב ותנח התיבה באחת ושש מאות שנה בחדש השביעי על הרי - אררט, שכבר נתחדשה שנה מניסן, שהרי אותו חדש שביעי סיון היה, והוא שביעי להפסקת גשמים, כמו ששינו בסדר עולם, וההיא רבי אליעזר היא, שכשאתה מונה משבעה עשר במרחשון מאה ותשעים יום, ארבעים לימי הגשמים, ומאה וחמשים שגברו על הארץ - נמצאו כלים באחד בסיון, ואותו יום התחילו לחסור, שנאמר ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב, שהוא עשירי לירידת גשמים, ובאחד באב נראו ראשי ההרים, בשני חדשים חסרו חמש עשרה אמה, שהיו ההרים מכוסים מים, שנאמר (בראשית ז) חמש עשרה אמה - למדת שחסרה אמה לארבעה ימים, והתיבה היתה משוקעת במים אחת עשרה אמה ולא היתה צפה על ראש ההר אלא ארבע אמות גובה, לפיכך נחה בשבעה עשר בסיון, ולרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם, וממנו מתחילין מנין שני הדורות - ירד המבול באייר, ושביעי שנחה בו התיבה הוא כסליו, ולא מנה לך הכתוב חדוש שנה - לפי שאין השנה מתחדשת אלא בניסן, ויש פותרין: ואזדו לטעמייהו, מדאמר רבי אליעזר בחדש שני מרחשון - אית ליה בתשרי נברא העולם, והוי מרחשון שני לחדש שהתחילו בו שנת שש מאות, דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני, אם לסדר חדשים - הא אמרינן ניסן ראש השנה לחדשים, ולא מילתא היא, דאי מדקרי ליה שני שמעינן דבתשרי נברא העולם - אם כן מאי פריך לקמיה בשלמא לרבי יהושע היינו דכתיב שני, אלא לרבי אליעזר מאי שני, הא מהכא יליף שני לבריאת עולם, הכי גרסינן בסדר עולם: רבי יהושע ברישא והדר רבי אליעזר, רבי יהושע

אומר: אותו היום שבעה עשר באייר היה, יום שמזל כימה שוקע ביום, רבי אליעזר אומר: אותו היום שבעה עשר במרחשון היה, יום שמזל כימה עולה ביום, גלגל חמה עגול הוא, חציו למעלה מן הקרקע וחציו למטה מן הקרקע, ושנים עשר מזלות קבועין בו, וזה סדרן: טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים, וסימניך: טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד, ששה מהן שקועין למטה, וששה מהם למעלה, וכשהגלגל מגלגל - זה עולה מצד זה, והראשון שבצד האחר שוקע, וכן לעולם, ושתי שעות שוהה המזל בעלייתו, וכן שכנגדו בשיקועו, שיהו כולן משמשין בעשרים וארבע שעות של יום, ובניסן לעולם טלה מתחיל לעלות לאור הבקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבקר מתחיל טלה לעלות ומאזנים לשקוע, לסוף שתי שעות טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע, אחר שתי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן, באייר שור מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר, ובשתי שעות הראשונות גומר עלייתו, שניות תאומים, שלישית סרטן, רביעית אריה, חמישית בתולה, וששית מאזנים, וכן כולן, נמצא טלה עולה בשתי שעות אחרונות בלילה, וכל היום הוא שוקע, וכימה הוא זנב טלה, והמבול ביום ירד, ודרך נקב שתי כוכבים שנטלו מכימה, שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה, ומניין שהמבול התחיל לירד ביום - שנאמר בעצם היום הזה בא נח (בראשית ז) והוא מקטני אמנה היה, ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקהו ליכנס, שנאמר מפני מי המבול

דף יבא

והוצרך לשנות סדר בראשית, והעלה זנב כימה ביום, ונטל שני כוכבים ממנו, ומעיינות מתמעטין בחמה - ימות החמה, ופסקו הגשמים, ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות ושטפם. יום שמזל כימה עולה ביום - שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת, נמצא טלה עולה בסוף היום. שינה עליהם כו' - לקמן פריך: מאי שינה? היינו דכתיב שני - שהרי אייר שני לחדשים. שני לדין - שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו. הכי גרסינן: בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה - דהעלה מזל כימה ביום, ועוד שינה לתגבורת מעיינות. וחמת המלך שככה - וסתם חמה רותחת היא, כדכתיב וחמתו בערה בו. חכמי ישראל מונין למבול כרבי אליעזר - מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כרבי אליעזר, מונין מתשרי תחלת השנים, ולא

משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם, אלא דתשרי ראש השנה לשנים, ובניסן נברא העולם כדקתני. **ולתקופה כרבי יהושע** - כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן, לומר שמניסן נבראו, ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן, לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בארבע רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה, וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ושש מאות וארבעים ושנים חלקים. **אף למבול** - כלומר: למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות, ומבול באייר ירד, על כרחך באחת ושש מאות בראשון שחרבו המים - ניסן הוא, שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש. **ולירקות** - מעשר ירק לענין חדש וישן, שאין תורמין מירק הנלקט ערב ראש השנה על הנלקט אחר ראש השנה. **ולנדריס** - לקמן ראש השנה יב (עמוד ב') מפרש. **תנא דרבנן** - השמיעך שיש ראש השנה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן, והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו. **ותנא דידן** - דתנא לירקות ולא תנא למעשרות. **תנא דרבנן** - ואשמועינן דיום קבוע לו, כל שכן דאורייתא. **ירק הנאגד** - שדרכו באגודות. **משיאגד** - הוי גורנו למעשר, ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר. **ליקט ירק** - אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר, ואף על פי שגדל בשנה אחת, אם נלקט בשתי שנים - הוי חדש וישן, שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה.

דף יב.ב

שניה - מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה - מעשר ראשון ללוי, ומעשר שני בירושלים, ומה שנלקט בשנה שלישית - מעשר ראשון ומעשר עני. **מנא הני מילי** - דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני. **שנה שאין נוהג בה אלא אחד** - מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה. **הא כיצד מעשר ראשון** - יתן כדרך שנתן עד הנה. **ומעשר עני** - יוסיף במקום מעשר שני, כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאמנה - והוא מעשר עני. **או אף מעשר ראשון יבטל** - ושנת המעשר חד קאמר, ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולאמנה והוא מעשר עני, שאף לוי בכלל עני, שאין לו חלק בארץ. **ובא הלוי** - למעשר ראשון, כל זמן שבא וכו', והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו'. **הכי גרסינן: תנו רבנן המודר הנאה וכו'** - ולא גרסינן מנלן. **לשון בני אדם** - שאין

אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר, ודרך בני אדם לקרות תשרי ראש השנה. **התלתן** - מין תבלין - פיניגר"י (גרגרנית היונית (חילבה). **משתצמח** - אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר, ולא אחר שנת לקיטתו. **משתצמח לזרעים** - שהזרע צומח בתוכו. **התבואה** - דגן ותירוש קרויין תבואה, דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב. **והזיתים** - יצהר, משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם, אם שניה אם שלישית. **מנא הני מילי** - אתבואה ואזיתים קאי, דמעשר דידהו דאורייתא, ומנלן דבתר שליש אזלי, דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה, ואילן דאזיל בתר חנטה - מעשר דידהו מדרבנן, ולא מבעיא בהו מנלן, ולקמן ראש השנה (יד, א) מפרש בהו טעמייהו: ירק - משום דגייזו ליה כל שעתא והדר צמח, וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו - אזיל ביה בתר לקיטה, אילן - גדל על מי שנה שחנט בה, שעל ידי שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין, ששרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד, וממנו גדל. **מאי עבידתיה** - לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מראש השנה, וכבר נכנסת שמינית. **אלא לומר לך כו'** - והכי קאמר קרא: יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית, ואיזו - זו תבואה שהביאה שליש, ולקמן פריך: ממאי דבדעייל שליש קאמר?

דף יג.א

ודלמא לא עייל כלל - ואפילו לא התחילו להתבשל בשביעית קאמר רחמנא מצות שביעית לימשך איסורה עד חג הסוכות מלחרוש ולקצור. **לא סלקא דעתך** - דלשתעי קרא אלא כשהביאו שליש, דמוכח קרא אחרינא. **וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף** - אילימא דההוא שם סוכות, ומשום דבא בזמן אסיפה - למה לי דכתב בחד קרא תרי זימני, הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך. **אלא מאי אסיף קציר** - והכי קאמר: וחג אשר הוא באספך את מעשיך מן השדה אסיף אשר אתה קוצר בו - אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת, ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה, וקים להו לרבנן שאמרו התבואה אחר שליש - דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה. **וקא קרי ליה בצאת השנה** - שהיא משנה היוצאת, אלמא תבואה אחר שליש. **וקים להו לרבנן** - בתמיה: וכי בקיאיין הן בטיב גידול התבואה לדעת שאין התבואה ראויה לקצור בחג אלא אם כן

הביאה שלישי בשנה שעברה? לא תפיק נפשך בר מהלכתא - לפקפק בשיעור חכמים. **כל מדותם כך הוא** - מצומצמת. **חסר קורטוב** - מדה קטנה מאד, אחד משמונה בשמינית בלוג. **כביצה אוכלים** - וקים להו לרבנן שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת, וכתוב בטומאת אוכלין (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל - אוכל הנאכל בבת אחת. **שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמאים מדרס** - שיערו חכמים שכשיעור הזה ראוי לישיבה. **לאו מילתא היא דאמרי** - שהקשתי לומר: וקים להו רבנן בין שלישי לפחות משליש, דודאי קים להו. **דעייל ביד נכרי** - שנתבשל עד שלא באו לארץ. **קצירכם** - ראשית קצירכם, ומשראוי לקצור היא קרויה קציר. **ממחרת הפסח** - הוא יום הקרבת העומר, ממחרת יום הראשון של פסח. **ודלמא עייל ולא קים להו** - מסקנא דמילתיה דרבי ירמיה הוא, ואי סלקא דעתך לא קים להו - דלמא עייל ביד נכרי ולא הוה קים להו? הכא נמי - גבי תבואה הנקצרת בחג. **קים להו** - שהביאה שלישי לפני ראש השנה. **ודלמא לא עייל כלל** - בדקו עד שמצאו מתבואה עד שלא התחילה ליבשל כלל, וממנו הביאו. **ארץ צבי** - מה צבי קל ברגליו מכל החיות - אף ארץ ישראל קלה לבשל פירותיה מכל הארצות, הכי מפרש לה במסכת כתובות בפרק בתרא (ק"ב א). **מי מצית אמרת דהאי אסיף קציר** - דקאמרת דהאי אסיף יתירא, למידרשיה לשון קציר הוא. **והא כתיב** - בעלמא, באספך מגרנך ומיקבך. **ואמר מר** - שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב - כגון קשין וזמורות, דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, והאי חג האסיף נמי דקאמרת יתירא הוא, משום דכתיב גבי באספך את מעשיך לאו יתירא הוא, אלא זהו שם החג על שם שהסוכה מסוככת בפסולת גורן ויקב, והוה ליה כמאן דכתב: וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך - בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות. **הא מילתא הוה ביזן** - היינו סבורין שנלמוד מכאן שהתבואה אחר שלישי. **ואתא רבי חנינא שדא ביה נרגא** - לומר דהאי אסיף - שפיר משתמע בלישנא דקרא, ולאו יתירא הוא. **ועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש** - שעשתה כשהיא בשליש בישולה.

דף יג.ב

לגופיה - תשובה על מה נאכל בשנה השביעית. **האורז והדוחן כו'** - מיני קטניות הן, דוחן - מיליו (דוחן). **פרגין** - מק"ו (צמח הפרג) בלעז.

מתעשרין לשעבר - במעשרות שנה שעברה, אם שניה מעשר שני ואם שלישית מעשר עני. **ומותרין בשביעית** - אם השרישו ערב שביעית לפני ראש השנה. **ומתעשרים לשנה הבאה** - בשנת לקיטתן אם משאר שני שבוע היא שאינה שביעית. **בתר חנטה** - לקמן ראש השנה (טו, ב) תנא לה בפירקין: אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט שהוא ראש השנה לאילנות מתעשר לשנה שעברה. **ירק בתר לקיטה** - כדאמרן לעיל ראש השנה (יב, א) ליקט ירק ערב ראש השנה כו'. **הני** - - קטניות כמאן שוינהו שהלכו בהן אחר השרשה. **מתוך שעשויין פרכין פרכין** - מתוך שגורן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד, אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט, ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד הנפרכין לפני ראש השנה עם הנפרכין לאחר ראש השנה - אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשיהא מפריש מעשרותיו הוה ליה מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש - אזלי בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה, שהרי בבת אחת זורעין אותן, ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן, ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד. **פרכין פרכין** - לשון זה נופל בקטניות, כדאמרין במסכת ביצה: (יב, ב) מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביום טוב. **ויצבור גורנו לתוכו** - ומה בכך אם ישן וחדש מעורבין, יצבור את כל הגורן לתוכו, כלומר באמצעיתו, שיהא הכל נבלל יחד יפה, ונמצא כשיתרום ויעשר - יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן, ומן הישן לפי מה שיש ישן. **מי לא תניא** - דסמכינן אבילה, לומר יפה נבלל, ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש ישן. **פול המצרי** - מין קטנית, פאזול"י (פול), ודרכן לזרען לירק ולזרע, והזרע לירק - מתעשר אחר לקיטה, והזרע לאכול את זרעו - תורת קטניות עליו, ומתעשר אחר השרשה, וזה שזרעו לזרע והשריש מקצתו לפני ראש השנה ומקצתו לאחר ראש השנה. **אין תורמין מזה** - שמכירין בו שזרעוהו באחרונה, על הנזרע בראשונה, ולא מן הראשון על האחרון. **כיצד הוא עושה** - טורח לתת זה בעצמו וזה בעצמו. **צובר גורנו בתוכו** - יבלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזוית זו, ומן השני בזוית זו, יחזור ויצברנו לאמצע הגורן, שיהא כולו כאחד, ונמצא תורם מן החדש שבו כו'. **יש בילה** - יש לסמוך על הבילה, לומר שיש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון. **אין בילה** - אין סומכין על כך, שיש לומר: לא נבלל יפה, ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן. **חוץ מיינן ושמן** - המערב יין חדש עם הישן,

או שמן חדש עם הישן - תורם ומעשר ממנו, ויש במעשר שניהם כפי החשבון, שדבר לח נבלל יפה, אבל יבש - אין סומכין בו על הבילה. **אשתמיטתיה** - לרבי זירא הא דאמר שמואל: הכל הולך אחר גמר פרי, ותו אמרינן: ואי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי - הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי, קא משמע לן הלכה כרבי שמעון שזורי, במאי דפליגי, דבתבואה וזיתים לא פליגי ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי, אבל במיני קטניות פליגי, דרבי שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזלי, למדנו דאשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי, ועליה סמיך לפלוגי עליה דרבי שמעון שזורי, ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו כו', ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא. **אשתמיטתיה לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי** - ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה, וכי אמר שמואל הלכה כרבי שמעון שזורי - לא מטעמיה דאמר, דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום בילה, וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא, שגדל ונגמר אחר ראש השנה.

דף יד.א

וצריכא - הני תלת דשמואל: הלכה כרבי שמעון שזורי, ולכל אין בילה, והכל הולך אחר גמר פרי. **כרבנן סבירא ליה** - ואין תורמין ממנו, ואין לו תקנה לחדש וישן שנתערבו אלא אם כן תורמין עליו ממקום אחר לפי חשבון, מחדש על החדש, ומישן על הישן. **קשיא דשמואל אדשמואל** - הכא אמר שמואל הלכה כרבי שמעון דיש בילה, והכא אמר אין בילה. **קא משמע לן הכל הולך כו'** - למימרא דכוליה חדש הוא, והלכה כרבי שמעון, ולא מטעמיה. **במאי דפליג** - במיני קטניות אמר שמואל דמערבין הנשרשין לפני ראש השנה בנשרשין לאחר ראש השנה, ויהיב טעמא למלתיה: משום דהולכין בהן אחר גמר פרי, אבל תבואה וזיתים אחר שלישי. **ולשמעינן הני תרתני** - ומדאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי - אמשעינן דהאי דקאמר הלכה כרבי שמעון לאו משום בילה, אלא משום דכוליה חדש, אבל בילה - לית ליה, דאי אית ליה בילה - אמאי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי? באספך מגרנד ומיקבך - מכאן סמכו חכמים לקבוע זמן מעשר ירק דדבריהם אחר לקיטה, לאסמכתא בעלמא: כל אסיף שלך יהא כתרומת גורן ויקב, שהלכה בהן תורה אחר שנה שהביאה שלישי, הרי שהלכה בהן אחר

שנה שגדלו במימיה, שהבאת שליש שלהן היא גדילתן, שמאותה שעה ראויה ליקצר בדוחק. **אף כל כו'** - לכך הלכו באילן אחר חנטה, שכל גדילת פירותיו על ידי שהעלאת שרף האילן לפני חנטה הוא. **יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה** - והיינו שנת לקיטתן, שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה. **רוב מים** - הם מי גשמים, שרוב זרעים גדילים על ידם. **על כל מים** - אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק - סתם גן הירק דרכו בהשקאה. **בצלים הסריסים** - ציפול"י (בצל, בצלצול) בלעז, שאין נעשין גדולין כשאר בצלים. **ופול המצרי** - שזרעו לירק דאי זרעו לזרע - קטנית הוא, ולא הלכו בו אלא אחר השרשה. **איכא בנייהו** - כגון שמנע מהם מים ולא השקו שלשים יום לפני ראש השנה, ולקטן אחר ראש השנה, וכי הא מתניתין דתנן במסכת שביעית (פרק שני משנה ט'): בצלים הסריסים כו', רבי יוסי הגלילי אית ליה הא מתניתין, דכיון דמנע מים שלשים יום לפני ראש השנה - נמצאו גדילין על מי שנה שעברה, ולרבי עקיבא הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא, בפירוש רומיים מפרש איפכא: רבי עקיבא אית ליה הא מתניתין שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר, ומפרש טעמיה בתלמוד ירושלמי, אמר רבי מנא: מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה - נעשו כבעל, כלומר: זמן חיובן למעשר בראש השנה [דהם] לא נסתפקו מכל מים, שהן מים שאובין, זה שלשים יום כי אם ממי גשמים - יצאו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונכנסו בתורת שדה הבעל ומסתפק במי גשמים, ומתעשרין לשעבר, דרכן של בצלים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשותן, לפיכך חילקום חכמים משאר ירקות, אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך, אפילו מנע מהן - לא יצאו מדין ירק, ובטלה דעתו, בצלים הסריסים מסתפקין לשנה בהשקאה אחת שלשים יום ויותר, לפיכך אם השקן בתוך שלשים יום לפני ראש השנה - נמצאת השקאה זאת מועלת להם בשביעית, לפיכך אסורין בשביעית, ולענין מעשר נמי הוה להו כגדילין על מי שנה הבאה, שעדיין לחלוחית השקאתן קיימת, אבל ירק שדרכו ליגוז - צריך להשקותו תמיד, ואפילו מנע ממנו שלשים יום לפני ראש השנה - בטלה דעתו אצל כל אדם, ולא נתנו בהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן בכך, ומלתא דלא שכיחא היא. **באחד שבט ראש השנה לאילן** - ואין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכאן. **הואיל ויצאו**

רוב גשמי שנה - שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה. **ועדיין רוב תקופת טבת מבחוץ** - עדיין רוב התקופה לבוא. **מאי קאמר** - ועדיין רוב תקופה מבחוץ, כל שכן דכיון דרוב תקופה מבחוץ עדיין לא הגיע זמן החנטה, ולא היה להם לקבוע ראש השנה עד אדר. **שליקט אתרוג** - פירות אילן אתרוג. **שני עישורים** - מעשר שני בשנה שניה, ומעשר עני בשנה שלישית, שהיתה שניה נכנסת לשלישית.

דף יד.ב

אחד כדברי בית שמאי - שאמרו: נתחדשה שנה וכבר נכנסת שלישית משחשיכה. **ואחד כדברי בית הלל** - האומרים לא נתחדשה שנה עד חמשה עשר בו. **לא מנהג בית שמאי כו'** - שני עישורים שנהג בה לאו משום ספק כבית שמאי ספק כבית הלל, אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקיטה כירק, משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית, או שמא כרבי אליעזר דאמר אחרי חנטה הלכו בו כשאר אילנות, והרי חנט בשניה, ולקמיה פריך: אם כן פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כבית שמאי. **שזה לאילן** - לילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית. **שבשעת לקיטתו עישורו** - שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית - מתעשר כדת שנה שלישית כירק, לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים, הכי מפרש לה בשמעתא קמייתא דקדושין. **והרוצה לעשות וכו'** - בעלמא (עירובין ו, ב) פרכינן סיפא ארישא, ומשנינן: כאן קודם בת קול, כאן לאחר בת קול. **מקולי בית שמאי כו'** - בעירובין מפרש לה במחלוקת אחת, שיש מקום שנוטין בה דברי בית שמאי להקל, ויש מקום שנוטין בה דברי בית הלל להקל, כגון: כמה חסרון בשדרה שלא תטמא באהל, בית שמאי אומרים: שתי חוליות, ובית הלל אומרים: חוליה אחת, וכן לטרפה, נמצאו דברי בית שמאי מקילין בטריפה ואומר עד שתחסר שתי חוליות, ובית הלל מחמירין בה ומקילין לענין טומאה, לומר שכיון שחסרה חוליה אחת אינה מטמאה, והאוחז בזו קולי בית שמאי וקולי בית הלל - רשע, שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל, והאוחז בחומרי שניהם - כסיל בחשך הולך הוא, שאינו יודע להבחין על מי לסמוך, אבל בשתי מחלוקות שהקילו אלו בזו ואלו בזו - אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות, דסבירא ליה בהא כבית שמאי ובהא כבית

הלל. **אי כבית שמאי בקוליהון ובחומריהון** - אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליא אחת - לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא. **ואי כבית הלל** - דאמרו חסרון הוא ליחשבה חסרון הכא והכא, והך דרבי עקיבא נמי סתרון אהדדי, דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלישית. **גמרא אסתפק ליה וכו'** - כבית הלל בעא למעבד. **כבית שמאי נהג בה** - לר' יוסי בר יהודה דאמר משום דנהג בה מנהג רבן גמליאל עישרה במעשר עני כדין שלישית, אם כן כבית שמאי סבירא ליה, דנתחדשה שנה היום, דאי כבית הלל - לקיטתה וחנטתה בשנה אחת הוה. **דאיזך שבט** - דאשתקד, שהאתרוג דר באילנו שנים ושלוש שנים, ובט"ו בשבט דאשתקד נכנסה שנה שלישית, ועדיין לא יצאת שלישית, נמצאת שחנטה בשניה ונלקטה בשלישית. **ובדין הוא** - דאם לקטה קודם לכן או בכסליו או בטבת נמי הוה נוהג בה שני עישורין, משום מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר. **אלא מעשה שהיה** - בראשון בשבט היה. **כרוך ותני** - כפול את דברי ר' יוסי ושנה בה שתי מחלוקות. **לא אחד בשבט היה** - שאין בה חידוש שנה. **אלא ט"ו בשבט היה** - לדברי הכל נתחדשה שנה. **ראש השנה שלו תשרי** - כדין ירק, ולענין מעשר קאמר. **שלישית נכנסת לרביעית** - לקמן פריך מאי שנא דלא תנא ואם היתה שניה נכנסת לשלישית, כדתניא לעיל ראש השנה (יב, ב) גבי ליקט ירק.

דף טו.א

מאן שמעת ליה כו' - אלמא: רבי שמעון בן אלעזר כרבן גמליאל סבירא ליה. **אתרוג קשיא ליה ידא** - קשה לעץ האתרוג ידים ממשמשות בו. **שבט דחדשים** - של לבנה. **או שבט דתקופה** - חמה, לסוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט של חמה. **היתה שנה מעוברת מהו** - אימתי ראש השנה, שבט הסמוך לטבת, או אדר הראשון שהוא במקום שבט? אחר רוב שנים - מי ששמו שבט. **אמר רבה אתרוג בת ששית** - שחנטה בששית. **פטורה מן המעשר** - לקמיה מפרש טעמא דכולה מילתא. **אמר ליה אביי בשלמא סיפא** - דקא אמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר - אלמא נהגה בה קדושת שביעית, ומיחייב לאפקורה, והפקרא פטורה מהמעשר, דמשמע דאזלת בה בתר חנטה לענין הפקר שביעית, ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור, כל הך סיפא אף על גב דסתרא לה לרישא - דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום

שביעית, אלמא בתר לקיטה אזלת בה לענין שביעית, דאי לאו דשביעית נהגא בה - לא הוה מפטרא, דהפקרא דשביעית פטר לה ממעשר, כדתניא במכילתא: ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר - אף אדם פטור, הא לא הוה קשיא לי, דאמינא: ספוקי מספקא לך אי אזלינן באתרוג בתר חנטה לענין שביעית, או בתר לקיטה כמו במעשר, ואזלת לחומרא, דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא. **אלא רישא** - דסיימת בה: פטורה מן הביעור, דקולא הוא. **אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה** - אשמעת לן בה דלא מספקא לך, ומסקנא דרישא וכולה סיפא חד טעמא הוא, דפשיטא לך דבתר חנטה אזלינן. **אי הכי** - דלא מספקא, ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית. **תתחייב במעשר** - דלאו הפקר הוא. **יד הכל ממשמים בה** - נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא בה שביעית, מיהו כל שדות ופרדסות הפקר הן בשביעית, ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו, ועל כרחו הכל ממשמשין בו, והפקר פטור מן המעשר. **רב המנונא אמר לעולם ששית** - חייב במעשר, דכיון דשביעית לא נהגא בה, ולא הפקרא דמלכא היא - משמוש יד הכל שבה אינו אלא גזל, ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר. **מיתבי ר' שמעון בן יהודה אומר כו'** - הכי גרסינן לה בתוספתא: שאין לך שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב, ובסיפא גרסינן: שאין לך שחייב בביעור אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית, ברישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורא דמעשר, לפי שהוציאו מכלל שאר אילנות שהלכו במ אחר חנטה, לפיכך הוזקק ליתן טעם לדבריו, ואשמועינן כרבה דאף על גב דלאו הפקר דמלכא הוא, כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשין בה - פטורה מן המעשר, דלפטורא דביעור לא אצטריך למכתב טעמא, דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאזלינן בה בתר חנטה, וסיפא יהיב טעמא לפטורא דביעור, דלפטורא דמעשר - הא אשמעינן טעמא, דלא חייבוהו חכמים במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב, וזה לא גדל בחיוב. **אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית** - דכי כתיב לבהמתך ולחיה אשר בארצך (ויקרא כה) דילפינן מינה ביעור - בשביעית כתיב, ולא בשמינית. **סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא** - דהא תרוייהו בתר חנטה אזלי בשביעית, ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור, דהא לא פליג רב המנונא אדרבה אלא בבת ששית שנכנסת לשביעית. **תנאי היא** - האי תנא פליג עלייהו, ותנא אחרינא קאי כוותייהו. **דתניא כו'** - הכי גרסינן בתוספתא

דמסכת שביעית (פרק ג'): אמר ר' יוסי, אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים: אתרוג אחר לקיטה למעשר, ורבותינו נמנו באושא וגמרו: אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית. **שביעית מאן דכר שמיה** - דקאמר דאימנו עלה רבותינו, אלמא: איכא מאן דפליג.

דף טו.ב

חסורי מיחסרא והכי קתני: אמר רבי יוסי: אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר, אחר חנטה לשביעית, ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית - והכי פירושה: אתרוג אחר לקיטה למעשר, לענין חדש וישן, ולענין שניה נכנסת לשלישית או שלישית לרביעית, ואחר חנטה לשביעית - בין להפקר בין לביעור כשאר אילנות, ובת שביעית הנכנסת לשמינית - הפקרה הוא פוטרה מן המעשר, דאילו לענין מעשר בשאר שני שבוע אזור ביה רבנן בתר לקיטה לגבי חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני, משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק, והכי מפרש בשמעתא קמייתא דקדושין (ג, א), אבל לשאר דבריו - שוה לאילן, בתר חנטה, ורבה ורב המנונא סבירא להו כאבטולמוס, דאמר: בתר חנטה לשביעית, הלכך: בת שביעית שנכנסת לשמינית - חייבת בביעור, ובת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור, דאזיל בתר חנטה, ומיפלג פליגי רבה ורב המנונא במילתיה דאבטולמוס בהא, רב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייבת במעשר דלאו הפקרא דמלכא היא, ורבה סבר: סוף סוף יד הכל ממשמשין, ומודה אבטולמוס דפטורה מן המעשר. **לעולם ששית** - חייבת במעשר, ופטורה מן הביעור. **אפילו כזית** - אפילו לא גדלה בששית אלא מעט, ורובה גדלה בשביעית עד שנעשית ככר - חייבת משום טבל, דבתר חנטה אזלינן. **שתי בריכות סלקא דעתך** - אין לשון זה נופל אלא בעופות, כדתנן (בבא בתרא פ, א): הלוקח פירות שובך מפריח הבריכה ראשונה. **כעין שתי בריכות** - שאין פירותיו נגמרין כאחת, כגון תאנים, כדאמרן (לעיל ראש השנה יג, ב) גבי קטניות, מתוך שעשוין פרכין. **אבל אילן** - שפירותיו נלקטין כאחד - בתר לקיטה אזלינן בהו. **בנות שוח** - מפרש במסכת עבודה זרה (יד, א): תאיני חיורתא. **שביעית שלהן שניה** - שביעית שלהן נוהגת בשנה שניה של שמטה, כדמפרש טעמא. **מפני שעושות לשלש שנים** - פירות החונטים בה בשביעית אין נגמרין עד שנה שניה של שמטה, ואנן בתר חנטה אזלינן,

ונהגא בהו שביעית. **ואת אמרת לי איסורא** - דאסור למיזל בהו בתר לקיטה, אנא נמי מודינא דאסור, אלא נהגו כך. **שבקינן להו** - בתמיה. **אם קיבלה** - והאי דאישתיק משום דלא ידע להשיב, אם לא קיבלה, והאי דאישתיק - משום דלא איכפת ליה, דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ביה כשביעית דאורייתא.

דף טזא

משנה. **בארבעה פרקים בשנה, העולם נידון כו'.** **כבני מרון** - מפרש בגמרא. **שנאמר היוצר יחד לבם וגו'** - בגמרא מפרש ליה. **גמרא. אילימא הא תבואה דקיימא** - השתא במחובר, ומוכנת לקצור. **הרפתקי** - מקרות. **דעזו עלה** - שעברו עליה. **דמזרעא** - שעתיד לזרוע במרחשון הבא. **דחד דינא** - פעם אחת. **קרי** - כגון ברד או שדפון. **נידונית לשעבר** - קודם שנזרעה, דהיינו פסח של אשתקד. **נידונית להבא** - בפסח שאחר זריעתה. **נידון לשעבר** - וביום הכפורים של אשתקד נגזר עליו. **להבא** - ביום הכפורים שעבר עכשיו בקרוב, וכן לשון משנה במסכת נדרים (ס, א): קונם יין שאיני טועם חדש זה - אסור בכל החדש כולו וראש חדש להבא, הוא ראש חדש שעבר עתה בקרוב, ומשום דקרי לההוא אשתקד שעבר, קרי להאי דלקמיה להבא. **תרי דיני מיתדנא** - קודם זריעתה, וסמוך לקציר. **כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא** - חטה וכוסמת שנזרעין במרחשון, שאין ממהרין להתבשל. **ליקדים וליזרע חרפא** - השעורה ממהרת להתבשל, וזורעים אותה בשבת ואדר, דכיון דאפלא מצלח - שמע מינה לטובה נידון בפסח שעבר, לפיכך ימהר לזרוע בזריעה שניה. **דעד דמטי למידייניה** - בפסח הבא. **קדים סליק** - וגדל קצת, ואינו ממהר שוב להתקלקל. **וכי קתני מתניתין** - ארבעה פרקים אגזר דין. **קשיא אדם** - דתני מתניתין בראש השנה, ורבי יהודה ביום הכפורים אמר. **וכי קתני מתניתין** - ארבעה פרקים. **אתחילת דין** - אבל אגזר דין דאדם - ביום הכפורים. **אנן הכי קאמרינן** - הכי קשיא לן. **כרבי נתן מאי טעמא לא אמר** - משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו, הלכך בדידיה נמי תיקשי לך: פקידה עיוני בעלמא הוא. **אקצירי ואמריעי** - מפרש במסכת נדרים (מט, ב): קצירי - חולים, מריעי - תלמידי חכמים שהן תשושי כח. **כר' יוסי** - דאמר: אדם נידון בכל יום, ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה, דאי כרבנן, דאמרי אין נידון אלא בראש השנה - הרי כבר נקנסה עליו.

שהפסח זמן תבואה הוא - זמן שהתבואה נידונת בו. **שתי הלחם** - ירצו על פירות האילן, שהן מתירין להביא בכורים, שאין מביאין בכורים קודם לעצרת, דכתיב (שמות לד) בכורי קציר חטים, ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה, דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין (ע, ב) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה.

דף טז.ב

כדי לערבב - שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות - מסתתמין דבריו. **שרשה בתחלתה** - שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר, תחנונים ידבר רש (משלי יח). **של אותה שעה** - ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן. **שנאמר באשר הוא שם** - ומצינו בבראשית רבה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא, אתה מעלה לו באר, שנאמר (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים, שהיו מוציאין לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו', כדאיתא התם, אמר להם: השעה צדיק הוא או רשע, אמרו לו: צדיק, אמר להם: באשר הוא שם איני דן את העולם אלא בשעתו. **קיר נטוי** - ועובר תחתיו מזכיר עוונותיו, שאומר: כלום ראוי זה ליעשות לו נס, ומתוך כך הוא נבדק. **ועיון תפילה** - סומך על תפילתו שתהא נשמעת ומתאמץ לכיין לבו. **מוסר דין** - כמו ישפוט ה' ביני וביניך (בראשית טז), אומרים: כלום ראוי הוא שיענש חבירו על ידו? ויבא אברהם וגו' - הוא קבר אותה. **שינוי מעשה** - שב מרעתו. **ובנבלתם לא תגעו** - וברגל משתעי קרא, כדמפרש ואזיל לקמיה בברייתא. **שלשה ספרים** - ספרי זכרון של מעשה הבריות. **ליום הדין** - כשיחיו המתים. **רשעים גמורים** - רובם עונות. **בינוניים** - מחצה על מחצה.

דף יז.א

ומצפצפים - צועקים ובוכים מתוך יסורין שעה אחת, ועולין. **מטה כלפי חסד** - הואיל ומחצה על מחצה הם - מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם. **בגופן** - לקמיה מפרש. **המינין** - תלמידי ישו הנוצרי אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה. **והמסורות** - מלשינים, שמוסרים ממון ישראל ביד עובדי כוכבים. **אפיקורוס** - מבזה תלמידי חכמים. **שכפרו בתורה** - האומרים: אין

תורה מן השמים. שפירשו מדרכי ציבור לא גרסינן, דהיינו כל הני דלעיל, והך מתניתין בסדר עולם, והכי גרסינן ליה התם: שפירשו מדרכי הציבור, כגון המינין והמסורות כו', מדרכי ציבור - מדרכי ישראל. ושנתנו חיתיתם - לקמן מפרש. וצורם - כמו וצורתם. שפשטו ידיהם בזבול - שהחריבו בית המקדש בעוונם. בני מחוזא - מעונגים ושמינים היו. ומקריין בני גיהנם - כך יקראו להם. והאמרת לית לה תקנתא - דנעשין אפר, והכא: וצרפתים כצרוף את הכסף - שימרקו יסוריהן את עוונם. דלה אני במצות - כגון בינוניים, שאין זכיותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם. ולי יהושיע - להטות כלפי חסד. אמר רב יהודה - גרסינן, ולא גרסינן דאמר. כובש - את כף המאזנים של זכות, ומכריעין את העונות. יכבוש עונותינו - יכרעו בו. נושא - מגביה כף מאזנים של עון. מעביר ראשון ראשון - עון שבראשונים הבאים לתתם לכף - מעבירו ושומטו, שאם היו מחצה על מחצה, כיון שחסר אחד מהן - יכרעו הזכיות, וכך היא המדה. ועון עצמו אינו נמחק - אלא מונח לצד אחד, דאי איכא רובא עוונות בהדיה - ההוא עון מתחשב בהדיהו למנות עם רשעים גמורים. המעביר על מדותיו - שאינו מדקדק למדוד מדה למצעים אותנו, ומניח מדותיו והולך לו, כמו אין מעבירין על המצות (יומא - לג, א) אין מעבירין על האוכלין (עירובין סד, ב) - מניחן והולך לו. מעבירין לו על כל פשעיו - אין מדת הדין מדקדקת אחריהן, אלא מנחתן והולכת. צביתו ליה זוודתא - הכינו לו צדה לדרך, מה היא צידת המתים - תכריכין. איתפח - נתרפא. הכי הוה - מיתה נקנסה עלי. לא מוקים במיליה - אינו מעמיד על מדותיו. לא תקומו בהדיה - לא תדקדקו אחרינו. אליה - שמינה יש כאן, וקוץ בה, כלומר: דבר תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל.

דף יז.ב

למי שמשים עצמו כשירים. צדיק - במשפט אמת. חסיד - נכנס לפניו מן השורה. ולבסוף - כשרואה שאין העולם מתקיים בדין. ה' ה' - מדת רחמים, אני מרחם קודם שיחטא, ואני מרחם אחר שיחטא, אם ישוב. ברית כרותה לשלש עשרה מדות - הללו, שם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם - אינן חוזרות ריקם. הנה אנכי כורת ברית - על האמור למעלה. בינתים - בין ראש השנה ליום הכפורים. עתים לטובה כו' - פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא, להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בראש השנה.

ופעמים שהוא לרעה - לפחות מן הטובה שפסקו לה. **על הארץ שצריכה להם** - על השדות ועל הכרמים ועל הגנות. **שלא בזמן** - לפני הזריעה. **ועל הארץ שאינה צריכה להם** - ביערות ובמדברות. **סימניות** - בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין, כזה כאן מודפסת במקור אות נ הפוכה. **אכין ורקין** - באין לדרשה למעט את הדיבור, כאכין ורקין שהן מיעוטיין, לומר: לא בכל שעה שיצעקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם, אלא אם כן צעקו קודם גזר דין.

דף יח.א

לגרזום - בית וועד שדנים בו נפשות להריגה. **ודינם שוה** - שניהם נתפשו על דבר אחד. **זה ירד** - מן המטה. **זה ניצול** - מן הוועד. **תפלה שלימה** - נתכוון. **אביי ורבא מדבית עלי אתו** - כך שמעתי, ובשחיטת חולין פרק הזרוע (קלג, א) אשכחן דרבא לאו כהן הוא, ושמא אמו מבית עלי היתה, ויש גורסין רבה ואביי, ומפרשי לה ברבה בר נחמני. **ויחיד אימת** - מצוי לו, דכתיב בהמצאו. **כנגד עשרה לגימות** - עשרה עבדים שלח לו דוד, כדמפרש בקרא (שמואל א כה), ונתן להם סעודה אחת, לפיכך נתלו לו עשרה ימים. **רב נחמן אמר אלו עשרה ימים כו'** - שהמתין לו הקדוש ברוך הוא שישוב, ולא שב. **בראש השנה כל באי עולם כו' כבני אמרנא** - ככבשים שמונין אותן לעשרן, ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן, שאין יכולין לצאת כאחד. **כמעלות בית מרון** - הדרך קצר, ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה, שהעמק עמוק משני צידי הדרך. **הכי גרסינן: ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד, והדר גרסינן אמר רבה בר בר חנה כו', כחיילות של בית דוד** - וכבני מרון - כבני חיילות של מלך, מרון - לשון מרות ואדנות, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה, בצאתם למלחמה. **וכולן נסקרין וכו'** - ואף על פי שעוברין זה אחר זה. **אף אנן נמי תנינא** - דכולן נסקרים בסקירה אחת, מדנסיב תנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבם. **ולבייהו מייחד כי הדדי** - כלבו של זה כך לבו של זה. **הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם** - ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר השגיח אל כל יושבי הארץ היוצר אותם השגיח יחד את לבם. **משנה. על ששה חדשים שלוחים יוצאים** - שקדשו בית דין החדש על פי עדים כשראו את החדש, ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו, אם ביום שלשים וחדש שעבר חסר, או ביום שלושים ואחד וחדש שעבר מלא. **מפני הפסח** -

והולכין השלוחין עד הפסח, חוץ מן השבתות. **ועל אב מפני התענית** - והולכין כל שמונת הימים, חוץ מן השבת. **על אלול מפני ראש השנה** - מודיעים מתי התחיל אלול, ועושין ראש השנה ביום שלשים לאלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר, ואף על פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין - אי אפשר להן לדעת, ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים, ואם לא ידעו מתי התחיל אלול - לא ידעו יום שלשים שלו. **ועל תשרי מפני תקנת המועדות** - לאחר שקדשוהו בית דין לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת, והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעים אם עיברו בית דין את אלול ואם לאו, כדי שלא יהא לבם נוקפן ביום הכפורים וסוכות. **פסח קטן** - פסח שני, לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון.

דף יח.ב

גמרא. **דאמר רב חמא בר ביזנא כו'** - דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, ומתניתין בזמן הזה קא מיירי, מדקתני וכשהמקדש קיים כו'. **שיש שלום** - שאין יד הגויים תקיפה על ישראל. **יהיו לששון ולשמחה**, - ליאסר בהספד ובתענית. **יש גזרת המלכות צום** - חובה להתענות בהן. **רצו אין מתענין** - וכיון דרשות הוא - לא מטרחינן שלוחים עליהו. **ארבעה דברים הללו כו'** - וזו אחת מהן, והשלשה שנויין בתוספתא דסוטה, ובסיפרי: בן אדם יושבי החרבות וגו' הצאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'. **סמך מלך בבל** - התחיל לצור עליה. **שמועה לגולה** - לגלות יכניה, שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן. **שאני אומר על ראשון** - שבסדר מקרא. **ראשון** - לפורענות, בתחלה הובקעה העיר, ואחר כך נשרף הבית בתשעה באב, ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה, ובטבת שלאחריו באתה השמועה. **והוא אומר על ראשון** - שבפסוק, אחרון - לפורענות. **ועל אחרון** - שבמקרא, - ראשון לפורענות, שהרי תחילה סמך, ואחר כך הובקעה, נמצא שבעה עשר בתמוז שהוא ראשון במקרא - אחרון לסמיכת בבל, שהוא מאוחר במקרא. **אלא שהוא מונה לסדר חדשים** - ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים, לכך מנה תמוז קודם לטבת, ואני מונה אף לסדר פורענות. **בטלה מגילת תענית** - ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם, ואסרום בתענית, ויש מהן אף בהספד, וכתבום במגילה אחת: אלין יומיא דלא להתענאה בהו כו', עכשיו שחרב הבית - בטלו, ומותרין

בהספד ובתענית. **אין שלום צום** - ואף על גב דבזמן הבית קרינהו מועדים טובים. **והנך נמי** - דמגילת תענית, כי הני משוינן להו, כי היכי דהני בטלי - הני נמי בטלי. **דתלינהו בבנין** - דעל ידי החורבן הוקבעו לצום, ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב, שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים מיום החורבן, כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקדוש ברוך הוא כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך - יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים. **וירד רבי אליעזר כו'** - ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הו, דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית. **התענו** - כלומר: עשו תשובה. **דמפרסם ניסא** - כבר הוא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצות, והחזיקו בו כשל תורה - ולא נכון לבטלו. **בתלתא בתשרי כו'** - כך כתוב במגילה לשון ארמי: בטילת אדכרתא - ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות, ובקושי יכלו לבטל, שכבר נהגו העם, וכששמעו חכמים ובטלום - הוכשר הדבר בעיניהם, ונחשב להם לנס, ועשאוהו יום טוב.

דף יט.א

ותיפוק ליה כו' - אי בית המקדש הוה קיים - בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה, וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית. **לא נצרכה** - הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה, אלא לאסור אתמול גם הוא בתענית, כדאמרינן לקמיה: הימים האלה הכתובים במגילה, הם ולפניהם ולאחריהם אסורין. **ראש חדש** - מועד דאורייתא. **ודאורייתא לא בעי חיזוק** - לאסור לפניו ולאחריו, אבל ימי מגילת תענית דרבנן, וצריכין חיזוק, כי היכי דלא ליתי להתענות ביום טוב עצמו. **יום שלפני כו'** - וההוא לאו דאורייתא הוא, ובעי חיזוק. **בעשרין ותמניא ביה** - באדר קאי, במגילת תענית. **דלא יעידון מן אורייתא** - שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה. **הפגינו** - צעקו בשוקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם. **אי שמים** - כלומר: למען הקדוש ברוך הוא. **ורבי מאיר בתר חורבן הוה** - כמה דורות, דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, ורבי אליעזר תלמידו היה, ורבי עקיבא תלמידו של רבי אליעזר, כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין סח, א) ורבי מאיר תלמידו של רבי עקיבא, כדאמרינן בפרק קמא דעירובין (יג, א): כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא אינו

אלא רבי מאיר. **דתנן כו'** - רבי יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר הוה. **כלי זכוכית שנקבו** - שנטמאו, ונקבן לטהרן מטומאתן. **אבר** - עופרת, לסתום את הנקב. **יהודה בן שמוע מטמא** - לומר שחזרו לטומאתן ישנה, ואף על פי שלא נגעו שוב בטומאה, ואף על פי שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה, כדאמר בפרק קמא דשבת (טז, א) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות - הני נמי, הואיל והאבר מעמידו - ככלי מתכות דמו, דהכל הולך אחר המעמיד.

דף יט.ב

וחכמים מטהרין - דעיקרו כלי זכוכית הן, ולא אזלי בתר המעמיד, ענין אחר: כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אבר, יהודה בן שמוע מטמאן טומאת כלי מתכות דאורייתא אם נגע בהן טומאה, דהכל הולך אחר המעמיד, וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דאורייתא, אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן, שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא המנויין בפרשה (במדבר לא) הזהב והכסף והנחשת והברזל וגו'. **תנאי היא** - אי בטלה מגילת תענית. **הא איצטריך** - אי משום ירקא, אי משום מתיא, כדלקמן ראש השנה (כ, א). **והא קמקלקלא ראש השנה** - דנמצא שלא עשאוה בני הגולה כהלכה אם מעברין אלול. **דיקא נמי** - דלהכי חשו רבנן דלא ליקלקלו שאר מועדות, והתירו שיהא ראש השנה מקולקל לגולה. **ואלו אם נתעברה השנה** - לאחר שנכנס אדר הראשון, והלכו השלוחים, ישבו בית דין ועיינו ועיברוה לעשות אדר השני אחר זה. **נוהגות בראשון** - ויצאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון. **כמה עיבור השנה** - ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה. **חדש** - קא סלקא דעתך: עשרים ותשעה ימים. **מאי שנא** - למאן דאמר שלשים, דאין צריך לחזור ולשלוח שלוחים על יום קידוש אדר השני. **דידעי** - בני הגולה, שלעולם אדר הראשון מעובר, וביום שלשים ואחד נתקדש. **למאן דאמר חדש נמי** - אין צריך להודיע, דהא ידעי דלעולם חסר, וביום שלשים נתקדש. **רצו חדש רצו שלשים** - לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר. **שמקדשין אותן ביום עיבוריהן** - יום שלשים קרי יום עיבור, שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו, שמקדשין יום שלשים של שניהם לראש חדש הנכנס יום שלשים לאדר הראשון הוא ראש חדש לאדר השני, ויום שלשים של אדר השני הוא ראש חדש ניסן. **למימרא דחסירין עבדינן כו'** -

בניחותא. **אחד מלא ואחד חסר** - דוקא קאמר: ראשון מלא ושני חסר. **משום** - רבינו - רב. **שהוקבע ראש חדש בזמנו** - עד שאמרו לך הבאים מארץ ישראל קדשו בית דין ראש חדש אדר השני ביום שלשים לאדר הראשון, ועשו את הראשון חסר. **מחללין את השבת** - עדים שראו את הלבנה בחידושה מחללין את השבת לצאת חוץ לתחום לבא לבית דין להעיד לפניו, לפי שהמועדין כולן תלויין בשני חדשים הללו, וקא סלקא דעתך: חילולא דשרא רחמנא - משום דקביעת ירחא לפי ראיית הלבנה הוא, אם מלא מלא, אם חסר חסר. **משום הכי מחללין** - אם ראוהו ביום שלשים, אם לא יבאו ויעידו שראוהו היום - לא יקדשוהו בית דין עד מחר, ויעשו את החסר מלא.

דף כ.א.

אלא אי אמרת לעולם חסר - ואי נמי לא אתו עדים מקדשין ליה, האידנא - למה להן לחללי? על הראיה - על פי עדים, דכתיב (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים - כזה ראה וקדש. **איכא דאמרי כו'** - קא סלקא דעתיה חילול משום מצוה לקדש על הראייה הוא. **משום הכי מחללין** - שאם לא יחללו נמצא שיתקדש החדש בלא עדים. **אלא אי אמרת זמנין מלא וזמנין חסר** - מכדי בבית דין תליא, כדאמרינן לקמן ראש השנה (כה, א): אתם - אפילו מזידים. **אמאי מחללין** - ליתקנו בית דין שימתינו עד יום שלשים ואחד, שלא לחלל עליו את השבת, וילכו ויעידו למחר, ויקדשו על פיהם. **נעבריה האידנא** - מיום שלושים זה יעברו את אדר. **אי דאקלע יום שלשים בשבת** - וראו בו את הלבנה. **הכי נמי** - דמעברין ולא מחללין. **הכא** - דקתני מחללין - כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת, ולא נראה החדש אתמול אלא היום, דאי נמי לא אזלי - מקדשי ליה בית דין האידנא, דאין לך חדש יותר על שלשים, ומקדשי ליה שלא על פי עדים, הלכך מחללין לקדש על הראייה. **מפני תקנת קרבן** - מוספי ראש חדש, שיקרבו בזמנן. **ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה** - הוי חילול שבת דידהו, אלא שיהו המועדות בזמנן לפי תולדות הלבנה. **אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין** - בלאו דידהו נמי האידנא מקדשין ליה. **ידעי חברין בבלאי** - כלומר: נותנין לב להכיר טובה שעושין עמהם בני ארץ ישראל, שעברו את אלול. **משום ירקיא** - להפריד שבת ויום טוב זה מזה, כדי שלא יכמושו ירקות הנאכלות כשהן חייין בשבת שאחר יום טוב או ביום טוב שאחר שבת. **משום מתיא** - להפריד שבת ויום

הכפורים זה מזה, שלא יסריח מת שימות באחד מהן שיהא ראשון, ולא יקבר לא היום ולא למחר. **מאי בנייהו** - תרווייהו איתנהו. **יום הכפורים שחל להיות אחר שבת** - אם לא יעברוהו. **מאן דאמר משום מתיא מעברין** - ודחינן ליום הכפורים ליום שני בשבת. **אימת בעי לה** - לירקות. **לאורתא** - למוצאי יום הכפורים. **ולאורתא טרח ומייתי** - ואין צריך ללקט ערב שבת, הלכך לא מעברין. **אפשר בעממי** - דאמר מר (ביצה ו, א): מת ביום טוב ראשון - יתעסקו בו עממין. **בחמימי** - שורם בחמין, וחוזרות לקדמותן. **לדידן חביל לן עלמא** - אנו בני בבל חס לנו העולם, ויש לנו הבל, לפי שבבל עמוקה היא, ואינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל, ואין שולט בה אויר, ואין בני ארץ ישראל צריכין לעבר משום מתיא ומשום ירקיא, אלא בשבילנו. **איני** - וכי מעברין חודש לצורך? כשם שמעברין את השנה לצורך - מפני האביב והתקופה ופירות האילן, כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין (יא, ב). **כזה ראה וקדש** - כיון שתראה קדש בו ביום. **לעברו** - לעשות את החסר מלא לצורך - מותר. **לקדשו** - ביום שלשים והלבנה לא נראית, ואם ימתינו עד יום מחר יהא שבת ויום הכפורים סמוכין - אין מקדשין לצורך. **והכי קאמר יכול כשם שמעברין לצורך כך מקדשין לצורך תלמוד לומר כזה ראה וקדש** - ראה תחלה ואחר כך קדש, אבל כשאתה מעברו - ראה וקדש הוא. **מאימין על העדים על החדש שנראה בזמנו** - ביום שלשים, שיחרישו בשביל לעברו. **ואין מאימין** - ביום שלשים על העדים שלא ראוהו, ואנן צריכין לקדשו היום, כדי להפריד שבת מיום הכפורים, שיאמרו ראינו ויעידו שקר. **היה מלמדנו מאימין כו'** - אם אנו צריכין לעשותו חסר. **בניסן ותשרי** - שהמועדות תלויין בהן - מקדשין לצורך. **בשאר ירחי לא** - ואם תאמר: מה צורך לנו בשאר חדשים לחסר ולעבר, כגון אותה ששנינו במסכת ערכין (ח, ב): אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמונה, והתם מפרשינן הטעם, ואם עיברו שמונה, ובזה לא נראית ביום שלשים - נמצא שאנו צריכין לאיים עליהן לומר ראינו בשביל לקדש. **הא דתני רבה** - שאין מעברין ולא מקדשין לצורך. **אחרים היא** - דאמרי: לעולם כל החדשים אחד מלא ואחד חסר, כסדר מולד הלבנה שמתחדשת לעולם בסוף עשרים ותשעה ימים ומחצה, שהן חמשים ותשעה לשני חדשים. **ארבעה ימים** - אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת, שזה חשבון שנים עשר חדש אחד מלא ואחד חסר עולה לשלוש מאות חמשים וארבעה ימים,

והשלש מאות וחמשים כולם שבועים, נמצא נדחה להלן ארבעה ימים. **ואם היתה שנה מעוברת חמישה** - שמוסיפין עליה חדש חסר, שדוחה להן מן שבועים שלימים יום אחד.

דף כב.

האי מיחזי כשקרא - כשנראית בזמנה ואינן מעידין - הרבה אחרים יש שראוהו, ונראה שעל שקר עברוהו, אבל כשלא ראוהו, ואמרו ראינו - אין שקר נודע. **יכילנא לתקוני** - בלא ראיית עדים, כי בקי אני בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות. **סוד העיבור** - ברייתא שנויה ברמזים. **נולד קודם חצות או לאחר חצות** - כך שנוי בה, ורמז בעלמא הוא, לומר: קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות. **ידע מר** - מה חילוק יש. **כי סליק רבי זירא שלח להו** - לחביריו שבבבל שני דברים שלמד כאן. **צריך שיהא לילה ויום מן החדש** - היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה בו ליל שלפניו, למדנו שאם נראית הלבנה הישנה משחשיכה יום עשרים ותשעה, שהוא ליל שלשים - אין מקדשין אותו ביום שלשים, ואם תאמר: פשיטא דאין מקדשין, שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים, דקיימא לן עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כדאמרינן לקמן, איצטריך למאן דאמר מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו, ואשמעינן דאם נראית הישנה בלילה - אין מאיימין, שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר. **וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי** - לפני שמואל, ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות - אני מפרשה לכם. **מחשבין** - את מולד הלבנה. **נולד קודם חצות** - היום, בידוע שנראה היום קודם שתשקע החמה, שאין הלבנה מתכסה מבני ארץ ישראל שהם במערב אלא שש שעות אחר חדושה מתוך קוטנה, שהלבנה לעולם בשש שעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית, ונראית להם. **[לא] נולד [עד] אחר חצות** - בידוע שלא יראה היום, שהיא קטנה כל שש שעות, ונעלמת מעין כל. **למאי נפקא מינה** - למיחשב, הרי על פי עדים אנו מקדשין. **לאכחושי סהדי** - אם נולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום - עדי שקר הם. **עשרים וארבע שעי מכסי סיהרא** - סמוך לחידושה מלפניו ומאחריו היא מתכסה מן העין מתוך קוטנה, שש שעות לפני חדושה ושש שעות לאחר חדושה נעלמת מכל אדם, קודם לכן ולאחר מכאן שתים עשרה שעות שהיא במזרח נראית לבני מזרח

ולא לבני מערב מתוך קוטנה, וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח, והיא לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית, כך ראיתי ביסודו של רבי סעדיה זכרונו לברכה, הילכך כשהישנה מתכסה במזרח - אין החדשה נראית לבני מזרח עד עשרים וארבע שעות, וכשמתכסה מבני מערב - אין החדשה נראית להן עד עשרים וארבע שעות. **לדיזן** - לבבל, דקיימין במזרח. **מכסיא שית מעתיקא** - ולא יותר, מה טעם - מפני שהלבנה הישנה שלפני חדושה בקרן דרומית מזרחית, ורואין אותה בני בבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה, ולסוף שש שעות של חדושה היא עומדת בקרן דרומית מערבית, ורואין אותה בני ארץ ישראל הסמוכין למערב ולא בני בבל, וכן כל שתים עשרה שעות שאחר שש שעות הראשונות, הרי שמתכסה החדשה מבני בבל שמונה עשרה שעות, ולאחר שמונה עשרה שעות כבר גדולה היא, ונראית בכל מקום. **לדידהו שית מחדתא** - כמו שפירשתי, שלבסוף שש נראית לבני מערב. **ותמניסר מעתיקא** - כמו שפירשתי, שהישנה בסוף תכליתה לעולם במזרח, וכל שמונה עשרה שעות של ישנה מתוך קוטנה לא נראית במערב, אבל קודם לכן - גדולה היתה, ונראית למרחוק. **לאכחושי סהדי** - אם יאמרו: ראינו הישנה והחדשה בתוך עשרים וארבע שעות - שקר העידו. **עד ערב תשבתו** - למדנו שהיום הולך אחר הלילה לעניין המועדות. **עד יום האחד ועשרים בערב** - למדנו יציאת המועד בערב, הרי שהלך היום אחר הלילה. **חצות לילה איכא בינייהו** - מאן דיליף מיום הכפורים - הולך אחר תחילת הלילה, דכתיב מערב עד ערב, ולדידיה אם נראית הישנה אפילו בתחילת ליל שלשים - שוב אין החדש מתקדש ביום שלשים, ולמאן דיליף ממצות - אין היום הולך אחר תחילת הלילה, שהרי מחצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות, ובלבד שלא יאכל חמץ, כדאמרינן בשילהי ערבי פסחים (קכ, ב), וחצות לילה ראשון חלוק מהם, ונמשך עם הפסח הנשחט בארבעה עשר שהמצה נאכלת עמו חובה, ולדידיה אפילו נראית הישנה בתחילת הלילה - מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם צריכין אנו לקדשו ביום שלשים, להרחיק יום הכפורים משבת. **כל ספיקא לקמיה שדינן** - אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות בארבעה עשר ליום שלשים של אדר ושל אלול מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ביום עשרים ותשעה, אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ביום ששה עשר, מספק שמא עיברו בית דין

את האדר וקבעו ניסן ביום שלשים ואחד, וכן באלול. **למימרא דחמיסר ושיתסר כו'** - בניחותא, כלומר: אשמעינן רב נחמן הכי. **דלמא חסרו לאב** - ונמצא יום עשרים ותשעה באלול שלנו שעברנו את אב היה יום שלשים שלהן, וקבעו בו ראש השנה, וכן לענין ניסן, דלמא חסרו לשבט.

דף כ.א.א

תרי ירחי חסירי קלא אית להו - דטבת חיסרו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר, ואם איתא דחסרוהו לשבט - כבר יצא הקול לפני הפסח ובא אצלנו, אף למקום שאין שלוחי בית דין של ניסן מגיעין, וכן בתשרי, אם חסרו תמוז ואב, שהרי תמוז תמיד חסר. **בסיס תבשילא דבבלאי** - אכלו לחם למעדנים ביום הכפורים שבארץ ישראל, שהרי בית דין עיברו את החדש והיו מתענים. **אסהיז** - ונקבל עלינו ולא נאכל. **לא שמעתי מפי בית דין מקודש** - לא אעיד לכם, דאמרינן לקמן בפרקין ארבעה ראשי שנים (כא עמוד ב): על כולן שלוחים יוצאים מבערב, כגון אם לא קדשוהו ביום שלשים - יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא, אבל על ניסן ותשרי, אף על פי שיודעין שיקדשוהו למחר ביום שלשים ואחד, שהרי אין ראש השנה נדחה לשלשים ושנים - אפילו הכי אין יוצאין עד שישמעו מפי בית דין מקודש, ואני לא שמעתי מפי בית דין, שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם. **דמטו שלוחי ניסן** - שבית דין שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו, וכל מה שהם יכולין לילך - הם הולכין עד הפסח, וכן בתשרי עד סוכות, חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין, כדתניא בפרקין ארבעה ראשי שנים (לקמן כא עמוד ב): על קריאתם אתה מחלל, ואי אתה מחלל על קיומם, לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין, שהרי אין ימים טובים בינתיים לעכבם, ובתשרי יש ראש השנה ויום הכפורים, שאין השלוחין הולכין בו. **ליעבדו תרי יומי** - טבי, ואף על פי שהגידו להם השלוחים יום קביעתו. **גזירה ניסן אטו תשרי** - שאם תנהיגם לעשות בניסן יום אחד - ינהגו כן בתשרי שלא על פי שלוחים, - ופעמים שיטעו. **רבי אייבו ורבי חייא בר אבא** - תלמידי דרבי יוחנן היו ושמעו מפיו, לכך הקפיד כנגדם. **עבדו יומא חדא** - בני המקום. **יתיב בתעניתא תרי יומי** - עם לילותיהם, שמא עיברו בית דין את החדש, ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן. **דס תהא אחריתו** - הריני מת על ירך, שתזקיקני להתענות שני ימים ושני לילות, דס

תהא אחריתו - נוטריקון של דמהריא. **כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן** - שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ששה עשר, וקיימא לן דיום התקופה מתחיל, כרבי יוסי דאמר הכי בפרק קמא דסנהדרין (יג, א), נמצאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן, ולא עד בכלל. **עברה לההיא שתא** - כאחרים, דאית להו הא סברא בפרק קמא דסנהדרין (שם יג ב). **ולא תחוש לה** - למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותייהו, אלא ודאי כאחרים נעביד, דמסייע להו קרא, דכתיב את חדש האביב - שיהא בחידוש, ואביב הוא יום תקופת ניסן, שניסן של חמה נכנס בו, שניסן קרוי אביב על שם בישול התבואה, ובישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה, שהקיץ והחורף אחר חשבון החמה הם, והזהירך הכתוב לשומרו שיהא בחידוש, ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה, שהיא מתחדשת בתולדותיה, ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך ארבעה עשר יום למולד הלבנה, שהוא עדיין מחידוש הלבנה, דמיום ארבעה עשר ואילך - ישנה היא, ואילו היה תקופת ניסן ביום חמשה עשר - לא היינו צריכין לעבר את השנה, אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד, ותפול התקופה ביום ארבעה עשר, אבל כשהיא באה ביום ששה עשר בניסן - לא די לן בעיבורו של אדר, וצריכה השנה להתעבר, ותפול התקופה באדר שני, נמצא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה, הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם סנהדרין יג) אליבא דאחרים, דכי מטיא בחמשה עשר - מעברין את אדר, וכי מטיא לששה עשר - מעברין את השנה. **שמור אביב של תקופה** - דהיינו ניסן של חמה, שיהא בחידוש ניסן הלבנה. **סיהרא דמשלים ליומא** - שהירח משלים מאורו עם הנץ החמה, שאינו מחשיך עד שעת זריחה.

דף כא.ב.

משנה. **על שני חדשים מחללין את השבת** - עדים שראו את החדש. **שבהם שלוחים** - בית דין שולחין לסוריא, להודיע לגולה יום קביעותם, הלכך חשיבי, ומן התורה מחללין על כולן, אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהם, ולא איכפת למלאן ולחסרון על פי עדים, אך שני חדשים אלו - העמידום על דין תורה, שכל המועדות תלויין בהן. **תקנת קרבן** - של ראש חדש שיקריב בזמנו. **גמרא. ותו לא** - נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקתני שבהן שלוחים יוצאים לסוריא. **שלוחין יוצאין מבערב** - כגון נראה בעליל ביום עשרים ותשעה או בליל שלשים, דודאי יקדשוהו בית דין מחר,

אי נמי: בחדש מעובר, דפשיטא לן שביום שלשים ואחד יתקדש משלא נתקדש בזמנו - שלוחין יוצאין מבית דין, ואין ממתניין עד למחר שישמעו מקודש מפי בית דין, כדאמרינן לקמן ראש השנה (כד, א): ראש בית דין אומר מקודש, ויעידו לגולה. **על ניסן ועל תשרי** - אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי בית דין מקודש, הלכך, בשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת השלוחין, שאין השלוחין מחללין שבת לצאת היום, וכשלא יבאו העדים היום - יתעבר החדש, והכל יודעין שהם קדשוהו למחר, והשלוחים יצאו משתחשך לומר שעיברו את אלול, אבל בניסן ותשרי, אם לא יבאו העדים היום ויתעבר החדש - לא יצאו השלוחים עד מחר, שאין בית דין מקדשין בלילה, נמצאו ממעטין את הלוחן מהלך לילה ויותר, כיצד, אם יבאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת, ויהא פסח בשבת - יש זמן לשלוחים מהלך שנים עשר יום שלימים, שהרי למוצאי שבת יצאו וילכו כל ימי החול של שני שבועות הללו שלימים, ואם לא באו העדים היום - לא יצאו השלוחים עד מחר, ועל כרחם שבת של ערב הפסח ישבותו, נמצא שלא הלכו שנים עשר ימים שלימים, ואם תאמר: היאך הוא תולה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים, הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל, טעם החילול - כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא, כדקתני: ובהן מתקנין את המועדות, דרחמנא אמר: אשר תקראו אותם במועדם (ויקרא כג) - אפילו בשבת, ויציאת השלוחים דקתני אינו אלא לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת, דיש דברים שאין הטעם תלוי בהם, והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפותו, כאותה ששנינו בסנהדרין: (יא, א): אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים, אבל עושין אותן סעד לשנה, כיצד, מהודעין אנחנא לכוון דגוזלייא רכיכין ואמריא דערקין כו'. **אשר תקראו אותם במועדם** - הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן, מקרא קודש - היינו קדוש בית דין. **יכול כשם שמחללין** - העדים, כדי שיתקדשו בזמנן. **כך מחללין** - השלוחים, עד שיתקיימו המועדות בזמנן. **משנה. נראה בעליל אין מחללין** - לפי שאין צורך. **ארבעים זוג** - שני עדים, זוג אחר זוג. **גמרא. בעליל לארץ** - גלוי לכל. **חמשים שערי בינה כו'** - סיפיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל: מזוקק שבעתים - שבע שביעות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלהים. **זכתיב ותחסרהו מעט מאלהים וגו'** - במזמור מה אנוש כי תזכרנו.

דף כב.א

מעשה ועברו יותר מארבעים זוג וכו'. **שזפר** - כך שמו. **משנה**. **אב ובנו שראו את החדש וכו'**. **שאם יפסל** - יכשל בפיו כשיבדקוהו, כדלקמן ראש השנה (כג, ב). **גמרא**. **תהא כשרה בכס** - ואף על פי שהם אחים. **תהא מסורה לכס** - לחשובי הדור אני מוסר, שיקבלו העדות ויקדשו החדש, ולא להכשיר קרובים בא. **היכי תנית** - מתניתין קמיה דרב, מי המכשיר ומי הפוסל? איפכא - תנינא ר' יוסי אומר אב ובנו וכל הקרובים כשירין, אמר רבי שמעון מעשה בטוביה כו'. **אמר לו משום הכי** - דאפכת דרבי שמעון לרבי יוסי לא אמר לך מידי כי אמרת הלכה כרבי (יוסי) (מסורת הש"ס: [שמעון]) דהיינו דר' (שמעון) (מסורת הש"ס: [יוסי]). **משנה**. **אלו הן הפסולין כו'**. **בקוביא** - חתיכות של עצם שמשחקין בערבון, ואמור רבנן: אסמכתא לא קניא, והרי הן גזלנין מדרבנן, דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש, כדכתיב (שמואל ב' כג) ויגזל את החנית מיד המצרי. **ומלוי ברבית** - לא גזלן דאורייתא הוא למפסליה משום אל תשת עד חמס (שמות כג) דהא מנפשיה יהיב ליה. **מפריחי יונים** - היינו נמי כעין קוביא: אי תקדמיה יונך ליוני. **וסוחרי שביעית** - עושין סחורה בפירות שביעית, דרחמנא אמר (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה (עבודה זרה סב, א), ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון - חשדום להיות מעידים שקר על ידי ממון ושוחד. **והעבדים** - פסולי דאורייתא הוא, קל וחומר מאשה, כדאמרן בבבא קמא (פח, א). **גמרא**. **הא אשה כשרה לה** - כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו, ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה. **לעדות אשה** - להתירה להנשא, ודוקא גזלן דדבריהם, אבל גזלן דאורייתא, דחציף לעבור בפרהסיא - לא הכשירו חכמים לעדות אשה, ואף על פי שהכשירו את העבד ואת האשה, דפסולי דאורייתא. **משנה**. **מי שראה את החדש כו'**. **מרכיבין אותו** - אף בשבת. **ואם צודה להם** - אם יש אורבים בדרך, כמו ואתה צודה את נפשי (שמואל א' כד), והבייתוסים והכותים הם היו אורבים להם לעכבם, כדי להטעות את חכמים. **הדרן עלך ארבעה ראשי שנים**. **משנה**. **אם אין מכירין אותו** - אם אין בית דין מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא. **משלחין** - בית דין שבעירו. **אחר עמו** - להעיד עליו לפני בית דין הגדול (שמקדש) (מסורת הש"ס: [שמקדשין]) את החדש. **משקלקלו הבייתוסים** - מפרש בגמרא.

דף כ.ב.ב

גמרא. **וחד מי מהימן** - להכשירו לזה בחזקת נאמן. **מעשה שבא** - העד לפני בית דין בשבת להעיד על החדש. **ועדיו עמו** - להחזיקו נאמן. **חד מי מהימן** - לעדות החדש. **משפט כתיב ביה** - כי חק לישראל הוא משפט וגו'. **באושא** - כשישבה סנהדרין שם, ושם היו מקדשין את החדש. **משום כבודו דרבי נהוראי** - שהרי לא הוזכר רבי נהוראי אלא ללמוד ממנו שאדם גדול כמותו נהג היתר בדבר, ואין כבודו שנביא את ראיותינו אף מחבירו הקטן ממנו. **סהדא אחרינא הוה באושא** - המכיר את העד הזה. **מספיקא** - שמא אין אותו העד בביתו. **להטעות את החכמים** - שאירע יום שלשים של אדר בשבת, ולא נראה חדש בזמנו, והבייתוסין מתאווין שיהא יום ראשון של פסח בשבת, כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת, לפי שהן דורשין ממחרת השבת יניפנו - ממחרת שבת בראשית, כמשמעו, ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום. **אחד משלנו** - ולא הכירוהו. **מאתים זוז נתונים לך במתנה** - ותהא רשאי לעכבן, ואף על פי שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך, די שרשות לבית דין לקנוס ממון ולעשותו הפקר, כדאמרינן ביבמות (פט, ב): מנין שהפקר בית דין הפקר - שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגו' יחרם כל רכושו וגו' (עזרא י). **ימתח על העמוד** - למלקות, כדאמרינן במסכת מכות (כב, ב): כופת שתי ידיו על העמוד. **משנה. בראשונה היו משיאין משואות** - לאחר שקדשו החדש, ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע, כי המשואות מודיעים אותן. **משקלקלו הכותים** - והשיאו גם הם משואות, שלא בזמן החדש, להטעות ישראל, ובית דין לא היו משיאין משואות אלא בחדש שנתקדש ביום שלשים, כדאמרינן בפירקין, וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים - הכל יודעין שהחדש מעובר, ופעם אחת עיברו בית דין את החדש ולא השיאו משואות לערב שלשים, והכותים השיאום בהרים שלהם, והטעו את בני הגולה לעשותו חסר. **כלונסות** - פירטק"י (כלונס, חתיכת עץ) בלע"ז. **ארוכים** - כדי שיראו למרחוק. **וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן** - כל אלו מרבים שלהבת. **וכורכן במשיחה** - לונצ"י (צ"ל לינויו"ל, חוט, משיחה) בלעז, קושרם בחוט של משיחה בראשי הכלונסיות. **ומאין היו משיאין משואות** - מה שם ההרים. **מהר המשחה** - מתחילין, הוא הר הזיתים שלפני ירושלים, עד שרואין שעושין כן בהר

סרטבא. לחוורן וכו'. את הגולה - בני בבל אנשי פומבדיתא, והמה מודיעין לכל בני מדינת בבל. כמדורת אש - מפרש בגמרא, מדורת אש - לשון היסק גדול. גמרא. לקדשו - להודיען שנתקדש. לאור עיבורו - לערב יום שלשים נגהי שלשים ואחד, יום שלשים קרוי יום עיבורו, כדאמרינן לעיל ראש השנה (יט, ב): על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהם, ועל שם שממנו מעברין את חדש היוצא קרוי יום עיבור. ראש חדש חסר - ראש חדש הנקבע ביום שלשים, שהחדש היוצא נמצא עכשיו חסר. שחל להיות בערב שבת - ולא נוכל לחלל שבת לאורו להשיא משואות, ונשיא אותם למוצאי שבת. ואי אמרת - שנהא רגילין בין אחסר בין אמלא.

דף כג.א

אתו למיטעי - השתא בני הגולה אמרי כו', אבל השתא דלא עבדינן אלא אחסר, כי עבדינן למוצאי שבת - ידעי דחסר הוא. ועבדינן אמלא - ואנן רגילין לעשות כל שאר המלאין. מידע ידעי דחסר הוא - ומחמת איסור שבת - שאירע בליל משואותיו נמנעו מלהשיא. דאיתנוסי - בשכרות של משתה השבת. וליעביד אמלא ולא אחסר - וכי מקלע ראש חדש חסר בערב שבת ולא עבדינן - מידע ידעי דחסר הוא, ולא תלו בשכרות, אלא במידי דשכית, דכל חדשים חסרין לא עבדינן, והא נמי לא עבוד. אמר אביי משום ביטול מלאכה כו' - ולא גרסינן גזירה אי אמרת נעביד אמלא ולא אחסר אין לך ראש השנה שאין מתבטלין בני הגולה ממלאכה שני ימים, יום שלשים - שמא היום ראש השנה, ויום שלשים ואחד - שמא עיברו את החדש והיום ראש השנה, אבל כי עבדינן משואות אחסר לאור יום שלשים - ידעי שביום שלשים נקבע, ויעשו מלאכה למחר, ואין בטלין שני ימים אלא במעובר. כיצד היו משיאין כו'. אמר רב: אדרא - כך שם האילן, כדאמרינן במסכת ביצה (טו, ב): יטע בהן אדר. תורניתא - פיניי"א (אורן) בלעז. ברתא - בוס"ו (עץ הבוק) בלעז. שאגא - ש"פ (עץ האשוח) בלעז. בטמי - אולמ"י (עץ הבוקיצה) בלעז. בלוטי - צירקוו"ה (אלון) בלעז, שגדילין בו פירי שקורין גליאנד"ה (בלוט, פרי האלון). כסיתא - מין עץ העולה בקרקע הים ושמו קוראל"ו (אלמוגים). ערי - לויר"ו (זר אציל (דפנה) שם האילן, ואת פרוי קורין ביי"ש (ענבות (הדפנה)). דולבי - קשטאניי"א (עץ הערמון). וצי אדיר לא

יעברנו - לנחל שעתיד לצאת מבית המקדש. **זו בורני גדולה** - ספינה שקורין דרומון"ט (מן אניה). **היכי עבדי** - אותה בורני גדולה למאי עבידא. **חלא** - חול. **עד דשכנא** - שוליה שוכנים בקרקעית הים, ועודנה נראית למעלה מן המים, דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך. **בר אמוראי** - מלומד לשוט בנהרות. **וקטר אטוני דכיתנא** - חבילי פשתן, שהן קשין לינתק, וקושר ראשו אחד בשורש האילן, וראשו אחד בבורני. **ושקלי** - הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי, והיא עולה מתוך המים, ועוקרת שרשי האילן. **פרוותא** - פורט"ו (נמל) בלעז, ובלשון משנה נמל. **מסקן מרגנייתא** - מקרקעית הים, על ידי בר אמוראי. **ומקרייא פרוותא דמשמהיג** - אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה. **ונקיתי דמים לא נקיתי** - אם באתי לנקות את הנכרי משאר עונות - לא אנקם מדמם של ישראל.

דף כגב

אף חרים וכייר וגדר - היו משיאין המשואות בראשי הרים שלהן. **ביני ביני** - דהנך דמתניתין הוו קיימין הנך. **באיזך גיסא** - [של] ארץ ישראל לצד בבל, שני צדדים של ארץ ישראל נמשכין לצד בבל. **בין כל אחת ואחת** - דהנך דמתניתין. **איסתתום דרכי** - ואחזו ההולכין דרך עקלתון. **בסירים** - קוצים. **משנה. חצר גדולה היתה בירושלים כו' כל העדים מתכנסין** - ביום השבת שחללוהו לבוא ולהעיד. **לא היו זזין משם** - לפי שיצאו חוץ לתחום, והיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות. **מן הנהר** - שהוא גדל פתאום, ושוטף את בני העיר ואת הילדים. **גמרא. ויעזקהו** - סייגו בגדר אבנים סביב סביב, בעיגול כמו טבעת. **לישנא דצערא** - על שם שאסורין כאלו בזיקין, שאין זזין משם כל היום. **סעודות גדולות** - אלמא: לא הוה להו צערא. **משנה. כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה** - החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון, שנאמר (קהלת א) הולך אל דרום וסובב אל צפון, והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה, שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה, מדלא קתני למזרחה או למערבה - שמע מינה אין נראית להם בדרום, וקא סלקא דעתך שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה - לצפונה של חמה ראיתם אותה, או לדרומה של חמה, ובגמרא פריך: לפני החמה היינו לצפונה, שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה [או לצפונה] אלא בזמן

ששניהן, החמה והלבנה, במערב, שאם הם בדרום - אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה, אלא או למזרחה או למערבה, וכשהן במערב, אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום. **כמה היה גבוה** - מן הארץ, לפי ראיית עיניכם. **לאין היה נוטה** - ראשי הפגימה, לאיזה צד נוטין, לצד צפון כזה: ברש"י מופיע כאן שרטוט, או לצד דרום כזה: ברש"י מופיע כאן שרטוט. **אם אמר לפני החמה לא אמר כלום** - מפרש בגמרא. **גמרא. היינו לפני החמה היינו לצפונה** - הא חדא מילתא היא, כדפרישית לעיל. **פגימתה לפני החמה** - פונה לצד החמה או לצד אחר, ועלה קתני סיפא: אם אמר לפני החמה - לא אמר כלום, דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. **דלא לימרו עובדיה** - העובדין את החמה.

דף כד.א

גירי קא משדייא - החמה הזאת חצים היא יורה, להלחם בכופרין בה, שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו. **כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים** - בימות החמה - כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה שוקעת לסוף מערב לצד צפון, כדתניא בעירובין (נו, א): חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך - זהו פני צפון, חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר - זהו פני דרום, ניסן ותשרי - חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב, תקופת ניסן היום והלילה שוין, חמה יוצאת בחצי מזרח, ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת, ובלילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת, ולמחרת התחיל היום להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח לצד צפון, ושוקע להלן מחצי מערב לצד צפון, וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה, וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית, ומהלכת שלשה רוחות, ושוקעת בקרן צפונית מערבית, ומשם ואילך הימים מתמעטין, והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה לצד דרום, וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב, והיום והלילה שוין, ועוד מושכת והולכת לצד דרום עד תקופת טבת, ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית, ומשם ואילך נמשכת לאחוריה לצד צפון לזריחתה, מרבה הילוכה לצד צפון מעט ושוקעת, וכן תמיד עד תקופת ניסן, שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב, נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני

שקיעתה ופעמים כולה, וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב, ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט, והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית, הלכך, בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה - הלבנה קודמת לתוך המערב, נמצאת לבנה בצפון, ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה ברוב החדשים לצד צפון - נמצאת לבנה בדרום. **אבל מצטרפין לעדות אחרת** - אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו. **ראינהו במים** - תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה. **בעבים** - יום המעונן היה, וראינה מאירה דרך עוביו של עב. **עשית** - קנדיל"ה (פנס) בלעז. **כל הכי חזו ואזלי** - בתמיה, מאחר שראוהו למה לא יעידו, וכי לעולם הם צריכים לראותו. **מדעתנו** - כדי להעיד עליו. **כוביתא דעיבא** - עיגול של עב לבן. **משנה. ראש בית דין אומר מקודש כו'. גמרא. מקראי קדש** - תרי זימני משמע. **ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו'. בזמנו אין מקדשין אותו** - שאינו צריך חיזוק. **מעובר אין** - דמשמע משחשיכה נתעבר. **אבל מקודש לא** - קתני, הרי זה מתקדש למחר. **מעובר איצטריכא ליה** - כלומר, לעולם למחר בעי קידוש והאי דלא תנייה - משום דאיצטריכא לאשמועינן מעובר. **דהואיל ובזמנו ראוהו** - סלקא דעתך אמינא: לא ליעברוהו, ואי תנא הרי זה מתקדש למחר - הוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנינן מועדותיה. **משנה. דמות צורות לבנה. גמרא. לא תעשון אתי** - צורות העומדים אתי.

דף כדב.

של חמשה - נרות. **ושל ששה** - נרות. **ואפילו של שאר מיני מתכות** - לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים, כדתניא (מנחות כח, ב): ועשית מנורת - כלל, זהב טהור - פרט, מקשה תיעשה - חזר וכלל, מה הפרט מפורש: של מתכת, אף כל - של מתכת. **אף של עץ לא יעשה** - שכיוצא בה כשירה לפנים, דר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי: מאי רבי - רבי כל מילי, ומאי מיעט - מיעט חרס, והכי מפרש לה במנחות (שם כח). **כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי** - כשגברה ידם על היונים, והוציאו מירושלים וטיהרו את המקדש, והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב. **בבעץ** - שטיינ"ו (בדיל) בלעז. **דמות ארבעה פנים** - לגוף אחד, כעין חיות הקדש, דהיינו אתי - שכסא כבוד רכוב עליהן. **פרצוף אדם לחודיה תשתרי** - שהרי הוא אחד מהן בחיות,

ואפילו הכי אמר: עד דאיכא כולהו בהדי הדדי. **שבמדור העליון** - ברקיע שביעי דדייקינן אתי, אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות - במדור התחתון הן, ברקיע השני, כדאמרינן במסכת חגיגה (יב, ב). **שלשול** - תולעת. **אפיקים** - מוצאי מים, ביברי"ש (צ"ל ריבירי"ש, אפיקי נחל) בלעז. **אחרים** - נכרים. **והא רב יהודה** - שהיתה לו צורה בטבעתו, ואחרים עשאוה, ואמר ליה שמואל דנישקליה מיניה. **סמי עיניה** - כלומר, השחת צורתו. **ומשום חשדא** - שלא יאמרו: עבודה זרה היא לו. **אסור להניחה** - באצבעו. **ומותר לחתום בה** - שחתימתה שוקעת. **וכשחותמה שקוע** - חתימה בולטת חותמה בולט, המתכת חרות סביב סביב, והצורה עומדת כמות שהיא, חותמה שוקעת - שהצורה חקוקה וחרותה במתכת. **דשף ויתיב בנהרדעא** - מקום הוא, ויש פותרין: שחרב וחזר ונבנה, ותמיד היתה שכינה מצויה שם, ויכניה וגלותו בנאוהו, שנשאו עמהם מאבני ירושלים, ועליהם נאמר (תהילים קב) כי רצו עבדיך את אבניה. **אנדרטא** - צלם דמות המלך. **והא רבן גמליאל יחיד הוה** - וניחוש נמי לחשדא. **משנה. מעשה שבאו שנים כו'. ראינוהו שחרית במזרח** - את הישנה.

דף כה.א

וערבית במערב - את החדשה. **עדי שקר הם** - דקיימא לן (ראש השנה כ, ב): עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא, כך פירשו רבותי, ולבי נוקפי, מדקתני בברייתא: פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה, ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן, שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה, ונראה לי דעל החדשה העידו, ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בו נורי - לפי שאינה ממהרת - לרוץ בשתים עשרה שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב, ועל זה קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא. **ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו** - ביום שלשים. **וליל שלשים** - שהיו מצפיין בית דין והעם שתהא מגולה ויראוה, מאחר שהעדים ראוה ביום - לא נראה להם. **רואה אני את דבריך** - לעבר את החדש. **הלך ומצאו** - הלך ומצאו רבי עקיבא לרבי יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים. **אשר תקראו** - בקריאת בית דין תלאו הכתוב. **בא לו** - רבי יהושע אצל רבי דוסא. **למה לא נתפרסמו שמותן כו'** - שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו, ולומר: וכי בית דין זה כמשה ואהרן, כאלדד ומידד, אומרים לו: שמא חשוב

הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם. **גמרא. דחזייא לסיהרא** - ישנה. **שקל קלא** - פיסת רגבים, מוט"א (גוש, רגב) בלעז. **לאורתא בעינן לקדושיך** - צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה, לחסר את אלול ולאיים על העדים לומר ראינוהו בזמנו לקדשו למחר, ואף על פי שלא ראוהו, לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת. **ואת קיימת הכא** - ואם תהא נראית ערבית - שוב לא יקדשו את החדש למחר, כדאמרן לעיל פרק קמא ארבעה ראשי שנים (כ, ב): צריך שיהא לילה ויום מן החדש, שאם נראית הישנה לאור עשרים ותשעה - אין מקדשין מחר את החדש. **זיל לעין טב וקדשיה** - דואג היה שלא ירננו עליו בני עירו כשיקדשנו למחר, לפי שראו הישנה כל יום עשרים ותשעה, וסלק תלונותם מעלי, ומורי פירש: שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש. **דוד מלך ישראל** - נמשל כלבנה, שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם. **(ונראית דמות לבנה** - בעשרים ותשעה). **שידעו שלא קדשו בית דין את החדש** - שאין מספידין ביום טוב. **אתם אתם אתם** - שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב, וקרי ביה תקראו אתם. **שוגגין** - מאליהן, כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין. **מוטעין** - על ידי עדי שקר. **שלא יאמר אדם** - על בית דין שבימיו: וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו, עכשיו שלא נתפרשו אמור לו: אם אינו כמשה ואהרן - הרי הוא כאחד משאר זקנים, שאינך יודע מי הם. **ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן** - שמואל הנביא אמר לישראל: הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו, משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל.

דף כה.ב

ואומר - בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן, ובכתובים הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל, שלשה קלים עם שלשה חמורים. **הא אין לך לילך כו'** - הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימך. **אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה** - כי לא מחכמה שאלת על זה, לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים, לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה, שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים. **הדרן עלך אם אינן מכירין. משנה. ראוהו בית דין**

וכל ישראל ונחקרו העדים - מפרש בגמרא: אי נמי נחקרו העדים. **ראוהו בית דין בלבד** - שאין מי שיעיד אלא הם, ולא ארישא קאי, בסמוך לחשיכה, אלא שהיה שהות לקדש. **יעמדו שנים ויעידו בפניהם** - ואף על פי שכולן ראוהו, ובגמרא פריך: לא תהא שמיעה גדולה מראייה. **ויעידו בפניהם** - השנים. **שאיין היחיד נאמן** - לומר מקודש בפני עצמו, לכן צריך להושיב מחביריהן אצלו. **גמרא. למה לי למיתני כל ישראל** - הרי ראוהו בית דין. **איפרסמא ליה מילתא** - דביום שלשים נראה לקדשו. **נחקרו העדים למה לי** - חקירתן, אחרי שהכל ראו. **למה לי למתנייה לחקירה כלל** - כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל - אפילו הכי מעברין ליה, כל שכן נחקרו העדים. **סלקא דעתך אמינא** - היכא דאיכא חקירת עדים ביום - תו לא ניעברוה, אלא יגמרו הדבר בלילה, ויקדשוהו ביום שלשים לענין תיקון המועדות. **משפט** - היינו תחילת דין. **כי חק הוא** - בקידוש החדש דרשינן ליה, בפרק קמא ארבעה ראשי שנים (ח, ב). **משפט ביום** - נפקא לן בסנהדרין (לד, ב) מוהיה ביום הנחילו את בניו - ביום אתה מפיל נחלות כו'. **ואמאי** - יעמדו שנים ויעידו, הלא ראוהו כולן, יקדשוהו בראייתם, דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה, דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות, אלא כזה ראה וקדש. **שראוהו בלילה** - הלכך, למחר, אי לאו שמיעה - על מה יקדשו. **למימרא דעד נעשה דיין** - מי שראוי להיות עד בדבר נעשה דיין, ואלו כולן ראויים להיות עדים, שהרי כולם ראוהו.

דף כו.א

מקצתן נעשין עדים - ויעידו בפני חבריהם, דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו'. **ומקצתן נעשין דיינים** - אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם, דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין, אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין, וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא במתניתין להיות העדים נעשים דיינים, דאם כן למה לי יושיבו מחבריהם, יעידו בפני יחיד, ואחר כך ישבו הם עמו ויקדשו, והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (כא, ב). **כולן עדים הן** - ראויים להעיד. **והצילו העדה** - יהפכו בזכותו. **משנה. כל השופרות** - בין של איל בין של יעל. **שהוא קרן** - אינו קרוי שופר, וגבי יום הכיפורים שופר כתיב, (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא יום טוב (לד, א) גמרינן ראש השנה

מיובל. **בקרן היובל** - ויובל דיכרא הוא, כדמפרש בגמרא. **גמרא. אקרו קרן ואקרו שופר** - אקרו קרן כדאמרן, ואקרו שופר - דכתיב במתן תורה (שמות יט) במשוך היובל וגו' וכתוב ויהי קול השופר. **וקרני ראם קרניו** - של בכור שורו, קרן אשכחן דאקרי. **ותיטב לה'** - תפלתו, משופר, ובשור קא משתעי קרא. **שור שהוא פר** - ביום שנקרא שור היה גדול כפר - זהו שור של מעשה בראשית, שביום שנברא נברא בקומתו, ושור בן יומו קרוי שור, שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש. **אין קטיגור** - זהב העגל ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא. **הואיל ואישתני** - להיות דם, ואין מראית הפר ניכר. **חוטא בל יקריב** - האדם לא יקריבנו הלום, שהוא חטא בו. **חוטא בל יתנאה** - להתקשט בו בקרבו הלום. **כיון דלזכרון קא אתי כלפניו דמי** - שופר נמי, אף על גב דלית ביה משום חוטא בל יקריב, ולית ביה משום חוטא בל יתנאה, כיון דלזכרון קא אתי - כבגדי כהן גדול שלפניו דמי. **גילדי גילדי** - בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו, והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון, בתכליתו של ראשון תחילת השני. **גמולה** - מובדלת. **טוחות** - לשון חלוקות. **שכוי** - לשון ראייה, כמו וישקף (בראשית יט) ומתרגמינן ואיסתכי.

דף כ.ב.

קבען פלניא - גזלני פלוני. **במה קבענוך** - המעשר והתרומה אתם קובעים אותי. **מאי סירוגין** - ששנינו במגילה (יז, א) קראה סירוגין (סירוגין). **פסקי** - לפרקים, שאינן נכנסין יחד. **מאי חלוגלוגות** - ששנינו בפרק קמא דיומא (יח, א): כל שבעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגלוגות. **פרפחיני** - ירק שקורין עורקקל"י (צ"ל פורקקל"י, צמח הרגלה). **סלסלה** - חפוש והפך במטמונים של תורה. **והוה דדינא טונא** - נושא משוי. **משנה. שופר של ראש השנה של יעל פשוט** - מפרש טעמא בגמרא, דמידי דתפלה בעי פשיטות. **יעל** - שטיי"ן בו"ק (יעל). **ופיו מצופה זהב** - בשל מקדש קאמר. **שופר מאריך** - לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן, נשמע קול השופר. **ובתעניות** - דאמרינן במסכת תענית (טו, ב): תקעו הכהנים תקעו. **בשל זכרים** - אילים, שסתמן כפופין. **ושתי חצוצרות באמצע** - שני שופרות להן, אחד מכאן ואחד מכאן, והן באמצע. **שמצות היום בחצוצרות** - דלכנופיא בעלמא ניהו, וכל כנופיא בחצוצרות, דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה. **שוה היובל לראש השנה**

לתקיעה - בפשוטין, ואף על גב דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת מכירת שדות, אפילו הכי כדראש השנה בעי למעבדיה דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפרק בתרא יום טוב (לד, א). **ולברכות** - דבעי למימר תשע ברכות ביום הכפורים של יובל. **רבי יהודה אומר כו'** - טעמא מפרש בגמרא. **וביובלות בשל יעלים** - וגזירה שוה לא גמיר. **גמרא. ושל כל השנה** - של תעניות. **קא משמע לן** - בראש השנה אית ליה כרבי יהודה, אבל ביובל לית ליה, משום גזירה שוה. **במאי קמיפלגי** - תנא קמא ורבי יהודה. **כמה דכייף איניש** - בתפלתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א', ט), הלכך, בראש השנה דלתפלה, ולהזכיר עקידת יצחק בא - בעינן כפופין, ויובלות שהן לקרוא דרור - בעינן פשוטין, וגזירה שוה לית ליה. **כמה דפשיט טפי עדיף** - משום נשא לבבנו אל כפים - (איכה ג), הלכך, בראש השנה - בפשוטין, דלתפלה הוא, ודיום הכפורים נמי משום דשויה בגזירה שוה, ובתענית דלכנופיא - לא איכפת לן, ועבדינן כפופין, להכירא, ולרבי לוי אית ליה כרבי יהודה, דלתפלה בעינן כפופים, וביום הכפורים סבירא ליה דשוה היובל לראש השנה כרבנן, הלכך תרווייהו בעינן כפופים.

דף כז.א

ופיו מצופה זהב כו' במקום הנחת פה פסול - שהתקיעה בזהב ולא בשופר. **לכך מאריך בשופר** - תירוצא הוא. **וממילא כו'** - דמה לי סוף בלא תחילה, ומה לי תחילה בלא סוף, ומשום דבעי לאותובי אתרווייהו דייק הך דיוקא. **תקע בראשונה** - בפשוטה שלפני התרועה. **ומשך בשניה כשתים** - לפי שהיה צריך לתקוע כאן שתי תקיעות רצופות, אחת לפשוטה לאחריה דמלכיות, ואחת לפשוטה לפניה דזכרונות. **בור ודות** - חדא נינהו, אלא שהבור בחפירה והדות בבניין על הקרקע, צישטרנ"א (כור) בלעז. **פיטס** - חבית גדולה, פונטי"ן (כד גדול) בלעז. **מחד גברא** - דומיא דזכור ושמור. **הא לא דמיא** - הא מילתא דשופר לא דמיא אלא לסיפא. **עשרה קורין** - ועשרה קולות יש כאן, שאי אפשר להם לצמצם דיבורם בתיבה אחת, שלא יהא אחד לאחור ואחד לפניו. **דחביבה עליה** - חדשה היא לו. **התורה חסה** - דכתיב (ויקרא יד) וצוה הכהן ופנו את הבית שלא יטמאו כלי חרס שבתוכו, שאין להם טהרה במקוה. **למיעבד עובדא** - בחצוצרות ושופר. **מקום שיש שופר** - כגון

ראש השנה ויובל. **מקום שיש חצוצרות** - כגון תעניות. **וכך הנהיג** - כמשנתנו שופר וחצוצרות. **בשערי מזרח** - ובהר הבית - חדא מילתא היא: בשערי מזרח בהר הבית, ויש אומרים: בשערי מזרח - בעזרת נשים. **משנה. שופר שנסדק ודבוקו** - בדבק, שקורין גלו"ד (דבק). **פסול** - דהוה ליה כשני שופרות.

דף כזב.

גמרא. **העמידו על גלזו** - גלד דק. **מבפנים פסול** - שהתקיעה בזהב. **אם קול חיצון שמע לא יצא** - דאיכא מחיצות הפנימי מפסקת התקיעה. **ככתונא** - כהפיכת חלוק לעשות פנימי חיצון. **שקיצר את הרחב** - ברותחין. **והעברת** - דרך העברתו, כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים. **דיבק שברי שופרות כו'** - במינו כשר, אם אינו מעכב את התקיעה. **נסדק** - כולו, וכן נסדק לרחבו - כל רחבו להקיפו. **אם נשתייר בו** - מן מקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר - חשיב ליה כמאן דאשתקיל כוליה, והוה ליה ארוך וקצרו. **צרור** - לשון יבש, רוי"ש בלעז. **קדחו** - נקבו, וקא סלקא דעתך: נקב הנחת פה קאמר. **שקדחו בזכרותו** - כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו, אלא נקב את הזכרות. **אותן העומדין בבור יצאו** - שהן קול השופר לעולם שמעו. **איכא דרמי להו מירמא** - יש תלמידים שאין שונין להא דרב הונא בענין לא שנו לפרושי מתניתין, אלא רמו מירמא מתניתין וברייתא אהדדי, ועלה קאי רב הונא ומשני.

דף כחא.

שמע מקצת התקיעה בבור כו' - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: היה עומד הוא בשפת הבור, וחבירו תוקע בבור, ויצא לחוץ בחצי התקיעה, ואשמעין הכא דבקצת נמי יוצא. **קודם עמוד השחר** - לאו זמניה הוא, כדאמרין במסכת מגילה (כ, ב): כל היום כשר לתקיעת שופר, ויליף טעמא מיום תרועה יהיה לכם - יום ולא לילה. **הכי גרסינן** - למימרא דסבר רבא דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו'. **תקע בראשונה** - פשוטה שלפני תרועת המלכיות. **ומשך בשניה** - בפשוטה של אחריה כשתים, ונתכוין לצאת בה אף ידי פשוטה שלפני תרועת הזכרונות, שעתיד עליו לתקוע תיכף לזו. **אם קול שופר שמע** - בלא קול הברה - יצא. **אם קול הברה שמע** - עם

קול השופר - לא יצא. **בתוקע ועולה לנפשיה** - ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה הוא, דלדידיה תחילתה וסופה בהכשר, דבתחילה הוא והשופר בבור, ואמרן לעיל ראש השנה (כז, ב): אותן העומדים בבור יצאו. **של עולה** - ותלשו מחיים, דאילו לאחר זריקה - אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה, שהכל לכהנים, כדאמרינן במנחות (פג, א) ובזבחים (פו, א) נאמר לו יהיה בעולה, ונאמר לו יהיה באשם, מה אשם עצמותיו מותרין - אף עולה עצמותיה מותרין. **שלמים לאו בני מעילה נינהו** - דאין מעילה בקדשים קלים אלא באימורים, ולאחר זריקה, כשהובררו לחלק גבוה. **לא ליהנות ניתנו** - לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו. **בשופר של עבודה זרה** - ששימשו בו לעבודה זרה, ונאסר בהנאה, כדתניא במסכת עבודה זרה (נא, ב) אבד תאבדון את כל המקומות, בכלים שנשתמשו בהן לעבודה זרה הכתוב מדבר. **ואם תקע יצא** - דמצות לאו הנאה נינהו. **כתותי מיכתת שיעוריה** - דהא לשריפה קאי, וכשרוף דמי, ושופר בעי שיעור, כדאמרינן לעיל ראש השנה (כז, ב): כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. **מותר לתקוע לו** - טעמא דכולהו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. **חבירו מזה עליו בימות הגשמים** - שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה, ומצות לא ניתנו ליהנות. **אבל לא בימות החמה** - דאיכא הנאת הגוף. **שכפאוהו פרסיים** - ואף על גב שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בליל ראשון של פסח - יצא. **התוקע לשיר** - לשורר ולזמר, כך שמעתי מפי מורי הזקן, וביסודו של מורי רבי יצחק בן יהודה ראיתי: התוקע לשד - להבריח רוח רעה מעליו. **פשיטא** - דזאת אומרת כן. **מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל** - ונהנה באכילתו, הלכך לאו מתעסק הוא, שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן (כריתות יט, ב): המתעסק בחלבים ובעריות - חייב, שכן נהנה.

דף כח.ב

קא משמע לן - דאף על גב דמתעסק הוא - יצא, דמצות אין צריכות כוונה. **זמן המקרא** - של קריאת שמע, והוא היה קורא בתורה פרשת שמע. **קורא להגיה** - אף קרייה אין כאן, אלא מגמגם. **דקא מנבח נבוחי** - ואינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש במשנתנו בפרק אחרון יום טוב (לג, ב). **אלא מעתה** - דשאין מתכוין למצוה כמתכוין דמי. **הישן בשמיני בסוכה** - שלא לשום מצוה. **ילקה** - שהרי מוסיף על מצוה, ועובר משום בל תוסיף. **מצות אין עובר**

עליהן - בבל תוסיף אלא בזמנן, כגון חמשת המינין בלולב, וחמש טוטפות בתפלין, חמש ציציות בטלית, אבל תוספת יום על ימים או שעה על שעה - אין זה מוסיף. **בשלא סיים** - אלא הוסיפה באמצע. **והא סיים קתני** - בברייתא. **הניתנין במתנה אחת** - כגון דם בכור שנתערב בדם בכור חבירו או בדם מעשר. **ינתנו מתנה אחת** - והרי יש בה משניהן, ועולה לשניהן. **מתן ארבע** - שלמים ואשם ועולה ותודה. **דלמא קסבר רבי יהושע כו'** - ומתרתי הנך, ממתניתין ומברייתא, איכא לאותובי לרבא. **אנן הכי אמרינן** - אנן דמיייתין סייעתא מהא, דטעמא משום דאי הדר מתרמי ליה כו', הכי קאמרינן ליה לרב שמן. **מאי טעמא שבק מתניתין כו'** - שבק מתניתין הניתנין במתנה אחת, משנה היא בשחיטת קדשים. **לותיב ממתניתין** - דאלימא לאקשוויי. **לא סגי דלא יהיב** - אי הדר מתרמי ליה דקדשים - לא מפסיד. **לצאת לא בעי כוונה** - דבלאו מתכוין יוצא ידי חובתו. **לעבור בעי כוונה** - שיתכוין לשום מצוה, ואי לא - לא עבר. **והא מתן דמים כו'** - שאין מתכוין בשאר מתנותיו לשם בכור, וקאמר רבי יהושע: הרי הוא עובר על בל תוסיף.

דף כט.א

איכוון ותקע לי - תתכוין לתקוע בשמי, להוציאני ידי חובתי. **משמיע בעי כוונה** - להוציא השומע. **משנה. והיה כאשר ירים משה ידו וגו'. גמרא. ועבדים משוחררין** - אבל עבדים - לא, דכל מצוה שאין אשה חייבת בה אין העבד חייב בה. **וטומטום ואנדרוגינוס** - שמא זכר הוא. **מי שחציו עבד** - משום צד חירות שבו. **טומטום אינו מוציא את מינו** - טומטום כמותו, שמא תוקע זה נקבה, וחבירו זכר. **אנדרוגינוס מוציא מינו** - אנדרוגינוס כמותו, דאי בתר זכרות אזלת - שניהם חייבין, ואי בתר נקבות אזלת - שניהן פטורין. **מי שחציו עבד כו'** - דלא אתי צד עבדות דמשמיע, ומפיק צד חירות דשומע. **הכי גרסינן: כהנים ולוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם, זו היא גירסת רבינו יצחק הלוי, ושאר רבותי גורסין: מוכרין לעולם וגואלין לעולם, ושתייהן משניות הן במסכת ערכין (כו, ב, ולג, ב), ובין מקדישין ובין מוכרין תרוייהו משנה יתירה נינהו, אלא איידי דתנא התם גבי ישראל ערכין (כד, א) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה, תנא גבי כהנים מקדישין וגואלין, ואיידי דתנא גואלין ומקדישין גבי הדדי - תנא נמי גבי גואלין דמכירה מוכרין לעולם, והכי מוקים במסכת ערכין (כז,**

א), ומיהו גואלין לעולם - לפי שנאמר בישראל במוכר בית בערי חומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נחלט, אבל בלויים - גאולת עולם תהיה ללויים, ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם ויקרא כה) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים, אבל לויים גואלין מיד, לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה (שם, ויקרא כז) ואם לא יגאל את השדה בעלים, ומכר גזבר את השדה לאיש אחר - לא יגאל עוד, אלא יוצאה לכהנים ביובל, הלויים גואלין לעולם, והאי דאמרי הכא ליתנהו במצות יובל - קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר, שאין יובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא, כדרך שמפקיע מיד ישראל. **קא משמע לן גרסינן, ולא גרסינן: נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו', דהא ודאי איתנהו בין שלקחו הם מישראל מחזירין ביובל, דלא נפקי לויים מכלל כל מצות והדינין, בין שלקחו ישראל מהן מן האלפים אמה שניתנו לחוץ לעריהם יוצא ביובל, ואפילו בתי ערי חומה שאין חוזרין לישראל ביובל - חוזרין להם, דכתיב (שם, ויקרא כה) ואשר יגאל מן הלויים וגו'. אף על פי שיצא מוציא - שהרי כל ישראל ערבין זה בזה למצות. חוץ מברכת הלחם והיין - ושאר ברכת פירות וריחני, שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ובזו - אין כאן ערבות, שאינו חובה על האדם, לא ליתנהו ולא ליבריך.**

דף כטב.

ברכת הלחם - של אכילת מצה, שמברכין (לפני) (מסורת הש"ס: [לפניה]) המוציא. **וברכת היין** - שמברכין לפני קידוש. **מהו** - על אכילת מצה ומקדש ישראל - לא תיבעי לך, דחובה ניהו - ומפיק, אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן, שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום, ואי אפשר ליהנות בלא ברכה, אי נמי לא טעים איהו - אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם, ובעי ברכה, מאי? כיון דחובה היא - אכילת מצה חובה עליו, וכן קידוש היום חובה עליו, ואי אפשר שלא בהנאה, והנאה אי אפשר בלא ברכה - נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה, ומפיק. **או דלמא** - בברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא, שאף בכל ההנאות היא נוהגת. **לא יפרוס** - ברכת המוציא, כדאמרינן לעיל: שאינה חובה עליהם - לא יאכלו ולא יברכו. **הדרן עלך ראוהו בית דין. משנה. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין** - בגמרא מפרש לה. **אבל לא במדינה** - לא בירושלים, ולא בגבולין.

אלא ביבנה - שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו, וכן בכל מקום שגלתה סנהדרין, אבל לא בבית דין של עשרים ושלושה. **ועוד זאת היתה ירושלים** - בעודה בבנינה, יתירה בתקיעת שבת על יבנה. **שכל עיר שרואה** - את ירושלים. **ושומעת ויכולה לבא כו'** - מפרש בגמרא מאי תנא דקאמר ועוד. **גמרא. זכרון תרועה** - ולא תרועה ממש, אלא מקראות של תרועה יאמרו. **מלאכה היא** - בתמיה. **גזירה שמא יטלנו וכו'** - ובמקדש לא גזור, דאין איסור שבות דרבנן במקדש. **והיו כל הערים** - שסביבות יבנה. **מתכנסים** - לשם, לשמוע תקיעה משלוחי בית דין, לפי שהיו רגילין כן בירושלים. **בני בתירה** - גדולי הדור היו. **נדון** - אם יש לגזור אף במקום בית דין, שמא יטלנו. **ואין משיבין לאחר מעשה** - גנאי הוא שנוציא לעז טועים על עצמינו. **בית דין דאקראי** - לתנא קמא - תקעינן, ותנא דאמרו לו סבר: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע, דומיא דיבנה. -

דף ל.א.

ועם בית דין - הוא דתקעינן. **אלא דאילו בירושלים** - תוקעינן בשבת יחידים שאינן שלוחי בית דין, והא מילתא חסרה ממתניתין, ומיבעי לן לתרוצה הכי. **בין בזמן בית דין** - עד שש שעות שהיו בית דין יושבין. **בין שלא בזמן בית דין** - שהלכו לבתיהן. **איכא דמתני לה וכו'** - מאי ועם בית דין (בפני בית דין) דקאמר רב הונא - בזמן בית דין, דהא ליכא לפרושי האי ועם בית דין בפני בית דין - דהא בכל ארצכם כתיב (ויקרא כה). **ובראש השנה לא היו תוקעינן** - כשחל להיות בשבת, אלא בבית דין הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את החדשים, ורבי אליעזר היא. **כי מסיים שליחא דציבורא כו'** - ואף ביום טוב שחל להיות בשבת, דלהכי נקט יבנה. **אלא לאו דאילו ביובל תוקעינן** - היחידים בין בזמן בית דין כו'. **לא לעולם בזמן בית דין** - והכי קאמר: ביובל כל יחיד ויחיד תוקע בזמן בית דין אפילו שלא בפני בית דין, ובראש השנה בפני בית דין - אין, שלא בפני בית דין - לא. **איתמר נמי** - כרב הונא. **אין תוקעינן** - יחידים ביום הכפורים ביובל, אלא בזמן שבית דין יושבין במקומן, והתוקעינן תוקעינן בכל העיר. **ננערו לעמוד** - נעקרו ממושבם כדי לעמוד ולילך. **משנה. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה** - דכתיב (שם ויקרא כג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ובמדינה יום אחד - דכתיב (שם ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון. **ושיהא היום הנף כולו אסור** - יום

הנפת עומר כולו אסור לאכול מן החדש, ומדאורייתא משהאיר מזרח מותר, כדאמרינן במנחות (סח, א) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד הביאכם וגו' הא כיצד, בזמן הבית - עומד ומתיר, ובזמן שאין עומר - עצם היום מתיר. **גמרא. כי אעלה ארוכה לך וגו' - סיפיה דקרא ציון היא דורש אין לה. מאי טעמא - גזר עליה. דאיבני אימת - שיהא לנו לחוש עכשיו לכך. הרי האיר מזרח התיר - דהא לא היה מזבח. אלא דאיבני בחמיסר - שהיה שהות לקצור במוצאי יום טוב, ולהביאו למחר כמצותו. מחצות היום ולהלן לישתרי - השתא, ולא לגזור עליה רבן יוחנן אלא עד חצות היום, ואי נמי מהרה יבנה, ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מחצות היום ולהלן - השתא נמי ניכול - שפיר אכלי, ואפילו הרחוקים מירושלים שלא ראו הקרבתו יש להם לסמוך דודאי קרב כבר, דאמר מר: הרחוקין היו מותרין בזמן הבית מחצות היום ולהלן כו'. לא צריכא דאיבני סמוך לשקיעת החמה דחמיסר אי נמי דאיבני בלילה - רבן יוחנן חושש לשמא יבנה לשקיעת החמה או בליל ששה עשר בחצי הלילה, או סמוך לבקרו, שלא יהא שהות לקצירתו והבהובו באבוב של קלאין וטחינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות, ואי הוּו רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה - אתי למיכל נמי ההוא יומא הכי, ועבדי איסורא, ואם תאמר: היכי משכחת לה דאיבני בחמיסר ביום טוב, ודאיבני בליליא, והא קיימא לן במסכת שבועות (טו, ב) דאין בנין בית המקדש לא ביום טוב ולא בלילה, הני מילי בנין בידי אדם, אבל בנין העתיד לבא - בידי שמים הוא.**

דף לב.

בשיטת ר' יהודה אמרה - דאמר: מן התורה אסור כל היום בזמן הזה, דקסבר עד ועד בכלל. אמר רבי יהודה - גרסינן, ולא גרסינן אמר לו רבי יהודה - שהרי לא ראהו מימיו, אבל תמה בדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי, ואמר: מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי, והלא מן התורה אסור. מדרבנן קאמר - כלומר, הוא בא לגזור עליו משום ההוא טעם דלעיל, דשמא יבנה. דרש והתקין - דרש להם המקרא, והתקין שינהגו איסור, לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר משקרב העומר, שהעומר מתיר. משנה. בראשונה היו מקבלין עדות החדש כו'. הלויים בשיר - בגמרא מפרש. נוהגים אותו היום קודש - בראש השנה קאי, דמשחשכה לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש,

שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו בית דין, ונמצא שהלילה הזה ליל יום טוב הוא, וכן למחר כל היום עד המנחה, ואם באו עדים קודם המנחה - בית דין מקדשים את החדש, ונודע שיפה נהגו בו קודש, ואם מן המנחה ולמעלה באו, אף על פי שאין בית דין מקבלין אותן לקדשו היום, ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר - אף על פי כן גומרים אותו בקדושה, ואסור במלאכה, דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום, ויאמרו: אשתקד נהגנו בו קודש חנם, ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול. **גמרא. הכי גרסינן: מאי קלקול קלקלו הלויים כו' - ולא גרסינן תנו רבנן. הכא תרגימו - בבבל. שלא אמרו שירה כל עיקר - בתמיד של בין הערבים, לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו, שמא עוד סוף העדים לבוא היום ושיר של יום טוב יש לומר, או לא יבואו, ונמצא שהוא חול, אבל בתמיד של שחר - אין ספק, שמתוך שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר, וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש - לא תקנו שיר של יום טוב שחרית בראש השנה, כדתני לקמן: תמיד של ראש השנה שחרית קרב כהלכתו, אבל לתמיד של בין הערבים תקנו שיר של יום טוב, שכבר באו העדים, לפיכך, אותה שנה שנשתהו לבא לא ידעו מה יאמרו. **פוק תני להו - לבני בבל, האומרים לא אמרו שירה כל עיקר, שנה להם ברייתא זו שממנה ילמדו שאמרו שיר של חול. קרב כהלכתו - אומרים הלויים על נסכיו שיר של חול כמשפט היום, כמו שאנו שונים במסכת תמיד (פרק ז' משנה ד'): השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש ביום הראשון כו'. הריעו לאלהי יעקב - וכל המזמור, והוא שיר של חמישי בשבת בשחרית בחול, ואומרין אותו על מוספי ראש השנה לפי שהוא יום תרועה. **קול ה' יחיל מדבר - כדי להזכיר בראש השנה זכות קול שופרות של מתן תורה. ואם חל ראש השנה בחמישי בשבת - ובאו עדים קודם תמיד של שחר. לא היו אומרים שחרית - שיר של חול, דהיינו הרנינו מפני שחוזר וכופלו שניה במוסף. הפרק - המזמור. הסירותי מסבל שכמו - משום דבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים. ואם באו עדים - בחמישי בשבת אחר תמיד של שחר, דבשעת שיר של תמיד לא היו יודעין אם יתקדש היום, ויש לומר הסירותי או שמא חול הוא ושירו הרנינו - יאמרו [הרנינו] מספק, ויחזרו ויאמרו אותו במוסף, ונמצא שכפלוהו. אף על פי שהפרק שלו אומרו וכופלו - אף על פי שהפרשה של מזמור זה תהא אמורה וכפולה היום.******

שאני התם דשירה דיומיה היא - דלעולם כל היכא דמסתפקא מילתא, כגון במנחה, דאי היום קודש - לא שייד למימר דחול, ואי הוא חול - לא שייד למימר דקודש - לא אמרינן כלל, והכא היינו טעמא דאמר שירה דחול בחמישי בשבת - דשירה דיומיה היא, שיר הראוי ליאמר היום הוא, ואפילו בראש השנה נאמרת שירת החול בכל תמידי השחר, אלא בחמישי בשבת היו מחלפין אותו משום כפילה, הלכך, כי מסתפקא לן - משום ספק כפילה לא מבטלינן שיר של תמיד. **לה' הארץ** - כל המזמור. **שקנה** - שמים וארץ. **והקנה** - תבל ליושבי בה, כלומר: קונה כדי להקנות. **ושליט בעולמו** - יחיד, שלא נבראו המלאכים עד יום שני. **שחילק מעשיו** - הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים, ונתעלה וישב במרום, דוגמת שכנו בעירו והר קדשו. **שגילה ארץ** - מקום מצב עדתו, שנאמר (בראשית א) ותראה היבשה בשלישי נאמר. **שברא חמה** - ברביעי. **שברא עופות ודגים לשבח לשמו** - כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם. **ליום שכולו שבת** - שעתיד העולם להיות חרב, ואין אדם, וכל המלאכות שובתות - על אותו יום אומרים שיר של שבת. **מה ראה רבי עקיבא לחלק בין הפרשיות הללו** - שכל ששת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שעבר, ושל שבת על שם להבא? וקא מיפלגי בדרב קטינא - רבי נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי, הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת - דהא תרי נינהו. **במוספי דשבתא** - מאי שיר אמרי. **הזי"ו ל"ך** - פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים, הראשון - האזינו, השני - זכור ימות עולם, השלישי - ירכבהו על במותי ארץ, הרביעי - וירא ה' וינאץ. **עד כאן ששה פסוקים לפרק, ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי** - לולי כעס אויב אגור, הששי - כי ידין ה' עמו. **כדרך שחלוקין** - פירקי השירה הזאת כאן. **כך חלוקין בבית הכנסת** - כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה, והשביעי קורא מן השירה ולהלן. **אז ישיר** - שירת הים עד מי כמוכה. **ומי כמוכה** - עד סוף השירה. **ואז ישיר** - ישראל, דעלי באר (במדבר כא). **כולהו בחד שבתא אמרי להו** - הלויים, והיו חולקים הפרקים בנעימת הקול להפסיק, ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות. **או דלמא** - כל פרק ופרק לשבת אחת פרק אחד. **עד שהראשונה** - שירת המוספין חוזרת חלילה פעם אחת. **שנייה** - שירת המנחה של תמיד הערבים. **חוזרת שתיים** - דהתם שית פירקי, והכא תלתא: האזינו בשבת אחת, זכור

בשבת שניה, וכן כולם. **עשר מסעות כו'** - משום דאיירי מתניתין בתקנות של יבנה נקט לה הכא, למימר ששם גלתה סנהדרין בימי רבן יוחנן, שהיה גלות ראשונה שגלו מירושלים. **נסעה שכינה** - להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו. **מכפרת** - שהיתה רגילה לשכון שם, נסתלקה על אחד מן הכרובים שעשה שלמה, העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום. **ומכרוב למפתן** - הבית. **וממפתן הבית לחצר** - לעזרה בין האולם למזבח. **ומחצר למזבח** - החיצון. **וממזבח לגג ומגג לחומת העזרה ומחומה לעיר** - לירושלים. **ומעיר להר** - הזיתים, - וכל סלוקים הללו - לפי שבקושי היה מסתלק, ומצפה שישבו. **וירכב על כרוב** - לא גרסינן, דההוא ביציאת מצרים קאמר, והכי גרסינן: מכפרת לכרוב, ומכרוב למפתן, דכתיב ונועדתי לך שם וגו' וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית - למדנו שתחילה עיקר שכינה היתה על הכפרת, ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב, ושהתה שם כמה ימים, כדכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו (ומשם) למפתן. **וימלא הבית וגו'** - ביחזקאל כתיב, אחר סילוק מן הכרוב אל המפתן. **נצב על המזבח** - ואף על גב דהאי קרא עמוס קאמר ליה, ועמוס מקמי יחזקאל דורות הרבה - היה מתנבא על העתיד, ועל כרחך סילוקו כסדרן היו, דרך יציאת חוץ. **טוב לשבת על פנת גג מאשת מדנים ובית חבר, על השכינה אמרו שלמה המלך: טוב לה** - להסתלק אל גג, משבת עם אשת מדנים - כנסת ישראל שהעמידה צלם בהיכל, ובית חבר - בית שחברו בו את הסמל עם השכינה. **טוב לשבת בארץ מדבר** - סיפיה דקרא מאשת מדנים [וכעס]. **עד אשר יאשמו** - שיחזיקו את עצמם אשמים. **ומנוס אבד מנהם** - מעוזם נסתלק מהם. **מלשכת הגזית לחנויות** - חנויות עשו להם בהר הבית וישבו שם, לומר שלא דנו דיני נפשות, דחזו דנפישו רוצחים, כדאמרינן בסנהדרין (מא, א). **וכל הנך גליות דסנהדרין דבית שני קאמר, ומסעות דשכינה** - בבית ראשון קאמר.

דף לאב.

ומיבנה לאושא - כשהיה הנשיא דר בו, כיון שהיתה סנהדרין עמו, וכשמסתלק הוא או בנו למקום אחר - גולה הישיבה אחריו, יבנה בימי רבן יוחנן, אושא בימי רבן גמליאל, וחזרו מאושא ליבנה, ובימי רבן שמעון בנו חזרו, כדתניא לקמן בפרקין יום טוב (לב, א): וכשקידוש בית דין כו'. **בית**

שערים וציפורי וטבריא - כולן בימי רבי הווי, כדאמרין (סנהדרין לב, ב): אחרי רבי לבית שערים, ושוב כשחלה הוליכוהו לציפורי, כדאמרין בכתובות (קג, ב) ובטבריא היה בימי אנטונינוס. **וטבריא עמוקה מכולן** - שפלים היו אז מכל המסעות שגלו. **שש גלות** - השח - חדא, ישפילנה - תרי, ישפילה - תלת, עד ארץ - ארבע, יגיענה - חמשה, עד עפר - שש, דמצי למימר ישפילנה עד ארץ ולעפר. **משנה. אמר רבי יהושע בן קרחה כו' שאפילו ראש בית דין בכל מקום** - - שנצרך לפרוש ממקום הוועד למקום אחר, שהרי עיקר החדש תלויה בו, כדתנן בפרקין דלעיל אם אינן מכירין ראש השנה (כד, א): ראש בית דין אומר מקודש, וילפינן מקראי. **לא יהו** - צריכין עדי החדש להלך אחריו. **אלא למקום הועד** - של ישיבה ילכו, וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש בית דין. **גמרא. פתיחא** - שטר שמתא. **דאם כן** - אם אתה מטריחן. **אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן** - שנושאין כפיהן, ובמסכת סוטה מפרש טעמא בפרק ואלו נאמרין (מ, א). **שית דהאי פירקא** - חדא האי, וחמש דמתניתין: התקין שיהו תוקעין, ושיהא לולב ניטל שבעה, ושיהא יום הנף כולו אסור, ושיהו מקבלין כל היום, ושלא יהו עדים הולכין אלא למקום הוועד. **וחדא דפירקא קמא** - ראש השנה (כא, ב) שלא יהו מחללין אלא על ניסן ותשרי בלבד. **צריך שיפריש רובע לקינו** - רובע שקל, דהיינו חצי דינר, והן הן דמי קן, כדתנן (כריתות ח, א): עמדו קנין בו ביום ברבעתים, שהגר חייב בקרבן, כדתניא (שם כריתות ט, א): ככם כגר יהיה - כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והזאת דמים, - דכתיב ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה, והרצאת דמים - דכתיב וחצי הדם זרק על המזבח, אף הם לא יכנסו אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו', במסכת כריתות בראש פרק ארבעה מחוסרי כפרה (שם כריתות ט) מסיק מילתא דסגי ליה בעולת העוף, הלכך יפריש רובע לקינו, שמא יבנה בית המקדש בימינו, ויקריבנו. **מפני התקלה** - דלמא אתי לאתהנויי מיניה. **היה עולה לירושלים** - הפירות עצמן, אף על גב דמן התורה בין מעשר שני בין כרם רבעי נפדים ומתחללים בפסיעה אחת חוץ לחומה - רבנן גזור בכל מהלך של יום אחד שיעלום ויאכלום שם, כדי לעטר שוקי ירושלים. **במזרח לוד** - היינו בין לוד לירושלים, שהרי ירושלים למזרחת של לוד היא. **להפקירו לעניים** - שישאו שם פירות ויאכלום שם, שהיה עליו טורח להעלותן. **והתירוהו** - לפדותן ולהעלות הדמים, דכיון דחרבה ירושלים

- לא חשו לה חכמים לעטרה מעתה. **מי הוה לשון של זהורית מלבין** - בימים שהיה רבן יוחנן מורה הוראות ומתקן תקנות? ותנן משחרב בית המקדש התקין - תקנות, אלמא: לאחר החורבן היה שנה או שנים, וכיון דארבעים שנה קודם חורבן לא הלבין הלשון ביום הכפורים - נמצא שלא הלבין בתוך שנותיו האחרונים, שלימד בהם לאחרים ותיקן תקנות.

דף לבא

וקבעיה בשמיה - למנותה עם שאר תקנותיו, ולהכי תנא תשע תקנות. **משנה**. **סדר ברכות אומר אבות וגבורות כו' וקדושת היום ותוקע כו'** - דמצוה בשלש תקיעות של שלש שלש, כדתניא לקמן בפירקין ראש השנה (לג, ב). **גמרא**. **רחמנא אמר אידכר** - כדתניא בברייתא לקמן. **לימא תשע דהואיל ואשתני** - מלכיות מזכרונות לענין תקיעה, שאין תוקעין בהן - אשתנו נמי לפחות מהן. **בני אלים** - לישנא דתקיפי, כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז). **הבו לה'** - הזכירו לפניו האיתנים. **מפני מה לא נאמר שבתון שבות שהרי פתח בו הכתוב תחילה** - והוא בא להזהיר על המלאכה שהיא עיקר, וכך יפה לדרוש, הואיל והוא ראשון במקרא והשביתה ראשונה לכולם. **אני ה' אלהיכם** - דלעני ולגר תעזוב וסמיך ליה בחדש השביעי זכרון תרועה. **אני ה' אלהיכם** - הוא לשון אני אדון לכם. **אף כאן באמצע** - והיום תשע ברכות הן, ואומרה בחמישית. **ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני התיבה** - לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך, קתני ירד. **כו' יוחנן בן נורי** - דמתניתין. **לא כך היו נוהגין ביבנה** - בימי אבא, כשהיתה סנהדרין שם. **משנה**. **אין פוחתין מעשרה מלכיות כו'**. **גמרא**. **הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר** - הנך דהללו אל בקדשו. **כנגד עשרת הדברות** - דכתיב בהו נמי שופר, ולא שמעתיה, אלא ראיתיה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה. **עשרת מאמרות שהעולם נברא בהן** - בראש השנה. **בראשית נמי מאמר הוא** - ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים - כמאן דכתיב דמי, דבאמירה נמי איברי ולא בידים, דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו. **היכי קתני** - האי דר' יוחנן בן נורי, האי מכולם דקאמר אמאן קאי, אתורה נביאים וכתובים קאי, דהא מכולהו אמר, כדתנן: מתחיל בתורה ומשלים בנביא, והכי קאמר: אם אמר שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים, מכל אחת ואחת - יצא, ולא פליג אדרבנן אלא אחדא, דאינהו אמרי עשרה ואיהו אמר תשעה. **או דלמא** - האי שלש שלש אמלכיות

וזכרונות ושופרות קאי, שלש למלכיות ושלש לזכרונות ושלש לשופרות, דהו להו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים. **לא יפחות משבע וכו'** - ואי סלקא דעתך שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים לכל - אם כן שבע נמי שבע מן התורה ושבע מן הנביאים ושבע מן הכתובים, הוה ליה רבי יוחנן בן נורי מוסיף. **משנה. אין מזכירין זכרון כו'.**

דף לבב.

גמרא. **דרבים אתו מינה** - בההיא פקידה. **רבי יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתיים** - מי הוא זה מלך הכבוד - לאו ממניינא. **זמרו למלכנו** - לא קא חשיב רבי יהודה, דלא אמליכתיה אלא על אומה אחת. **ושוין במלך אלהים כו'** - דלא מנינן ישב על כסא קדשו בלשון מלכות. **אינו אומרה אלא עם הזכרונות** - תרועה לאו לשון שופרות הוא, עד דמזכיר שופר בהדיא. **ומתחיל בתורה ומשלים בנביאים** - והכתובים בינתיים. **היו משלימין בתורה** - דהו להו ארבע מן התורה, שלש בתחלה ואחת בסוף. **ואנן בעינן עשר** - וארבע מהן תורה, דקאמר רבי יוסי משלים בתורה. **משנה. העובר לפני התיבה כו' השני מתקיע** - המתפלל תפלת מוספין מתקיע. **גמרא. בשעת השמד שנו** - אויבים גזרו שלא יתקעו, והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין. **משנה. שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו וכו' ואין מעבירין עליו את התחום** - לילך חוץ לתחום לשמוע תקיעה. **ואין חותכין אותו** - מפרש בגמרא. **אם רצה ליתן לתוכו מים כו'** - ולא אמרינן קא מתקן מנא. **גמרא. השתא דרבנן אמרת לא** - איסור תחומין ופיקוח הגל, דליכא למגזר אטו דאורייתא - אמרת לא. **דאורייתא** - רוכבין, דאיכא למימר: שמא יחתוך זמורה, ועולה באילן - דאיכא למימר שמא יתלוש, דאורייתא מיבעיא, ויש גמגום בדבר ונראה בעיני דלא גרסינן לה.

דף לגא.

ואין חותכין אותו - אם בא לתקנו, לא בדבר שהוא משום שבות - כלי שאין דרכו לחתוך בו שופרות, כגון מגלא - שרפ"א (מגל) בלעז, דתיקון כלאחר יד הוא, ואין בו אלא משום שבות. **סכינא** - דדרכו בכך, והוי מלאכה גמורה. **תינוקות הוא דלא מעכבין** - דבעי לחנוכייהו. **הא נשים מעכבין** - דפטורות לגמרי, דמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכי תקעי - איכא בל תוסיף. **בני**

ישראל סומכין - דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם וגו' וכתוב בהוא ענין וסמך ידו וגו' - סומכות רשות - אלמא, אף על גב דפטרינהו קרא - ליכא איסורא, והוא הדין למצות עשה שהזמן גרמא.

דף לגב.

קטן שהגיע לחינוך - מתעסקין בהן שילמדו, וכל שכן שאין מעכבין. **מתעסק הוא דלא** - שאינו מתכוין לתקיעה, ואפילו דלאו מצוה, אלא מנבח נבוחי, או שהיה נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה, אבל תוקע לשיר, שמתכוין לתקיעה בעלמא - יצא. **תנא סיפא נמי מתעסק** - ולעולם השומע מן המשמיע לעצמו, שלא נתכוון להוציא את השומעין - לא יצא. **משנה. סדר תקיעות שלש כו'** - אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות. **שלש של שלש שלש** - תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. **שלש יבבות** - שלש קולות בעלמא, כל שהוא. **תקע בראשונה** - פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה. **ומשך בשניה** - תקיעה של אחר התרועה משך כשתים, לצאת בה ידי שתיים, שהיה צריך לעשות זו פשוטה שלאחריה דמלכיות, ופשוטה שלפניה דזכרונות. **אין בידו אלא אחת** - דפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן. **מי שבירך** - התפלל תפילת מוספין, ובירך תשעה ברכות. **תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים** - - תוקע ומריע ותוקע בשביל מלכיות, וכן בשביל זכרונות, וכן בשביל שופרות. **גמרא. תנא דיזן קא חשיב דכולהו בני** - והכי קאמר: שיעור שלש תקיעות כשלש התרועות. **ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא** - שיעור התקיעה כשיעור התרועה, ותרוייהו חדא מילתא אמרי. **שברים** - ארוכים מיבבות. **אמר אביי בהא ודאי פליגי** - אף על גב דאוקימנא דברישא לא פליגי, על כרחך בהא סיפא פליגי, דלית לשנויי בה מידי, והיינו פלוגתא. **דמתרגמינן** - תרועה - יבבה, ובאימיה דסיסרא כתיב נמי האי לישנא ותיבב. **מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח** - כאדם הגונח מלבן, כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן. **ילולי יליל** - כאדם הבוכה ומקונן, קולות קצרים סמוכין זה לזה.

דף לדא.

שאין תלמוד לומר בחדש השביעי - דהא כתב לן בכמה מקומות דיום הכפורים בחדש השביעי הוא, והכא יום הכפורים כתיב. **והעברת** - פשוטה

משמע, העברת קול אחד. **ביום הכפורים תעבירו** - הרי העברה תחילה וסוף, ותרועה כתיבא בינתים. **ומנין שלש של שלש שלש** - מנין דהנך פשוטה לפנייה ולאחריה ותרועה באמצע עבדין תלתא זימני, למלכות חדא, ולזכרונות חדא, ולשופרות חדא. **תלמוד לומר** - תרועה תלתא זימני, לכל אחת פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה. **ומנין ליתן את האמור של זה בזה כו'** - לפי שלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד, שהשתים נאמרו בראש השנה והאחת ביובל, מנין ליתן האמורות בראש השנה ביובל, וליתן האמורה ביובל בראש השנה - שיהו כאן וכאן שלש. **שביעי שביעי לגזירה שוה** - נאמר בראש השנה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי. **ותנא מעיקרא אייתי בהיקישא** - ללמוד זה מזה מניין שבשופר, ופשוטה לפנייה ולאחריה גמר ראש השנה מיובל בהיקישא, דאין תלמוד לומר בחדש השביעי אלא להקיש כל תרועות של חדש השביעי שיהו שוות. **ולסוף גמר בגזירה שוה** - ליתן האמור של זה בזה - הא נמי תיתי בהיקישא, דאי כדכתיבן שיהו שתיים בראש השנה ואחת ביובל - אין תרועות של חדש השביעי שוות. **הכי קאמר אי לאו גזירה שוה** - אי לא נאמרה גזירה שוה זו למשה מסיני לדונה, הייתי מביא הכל בהיקישא, כלומר מעצמו. **והאי תנא מייתי לה ממדבר** - שתהא פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה. **תקיעה בפני עצמה כו'** - דלא תימא חדא היא, והכי קאמר: היו תוקעין תרועה, אלא הכי קאמר: ותקעתם תקיעה, ואחריה הריעו תרועה. **או אינו** - אלא אחת היא, והכי קאמר: היו תוקעין תרועה. **כשהוא אומר תתקעו ולא תריעו** - מכלל דבמסעות תתקעו ותריעו קאמר, ותרועה לא קרי לה תקיעה - הרי על כרחך תקיעה בפני עצמה כו'. **תלמוד לומר ותקעתם** - והדר תרועה. **שאין תלמוד לומר שנית** - שכבר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני, כי הדר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני - פשיטא דשנית היא. **תהא תקיעה שניה לה** - והכי קאמר: ותקעתם תקיעה שנית לתרועה. **הכי גרסינן** - ושלש תרועות נאמרו בראש השנה שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם ושתי תקיעות לכל אחת ואחת מצינו למדין לראש השנה שלש תרועות ושש תקיעות שתיים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מדברי תורה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים והעברת שופר תרועה מדברי תורה שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם

לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא וכו'. **שתיים מדברי תורה** - תרי קראי דרוש למניינא, כדקתני ואזיל: והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה - מדברי תורה, כלומר: מכאן נלמוד שתיים, יום תרועה יהיה לכם - לא תדרשיה למניינא, שהרי לתלמודו הוא בא, מופנה לגזירה שוה שדרש תרועה תרועה לגזירה שוה, אלא סופרים אמרוה, כדי להשוות מלכיות וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן. **רבי שמואל בר נחמני אומר כו' מאי לתלמודו הוא בא** - בשלמא חד - לגזירה שוה, אידך למאי? לא משמע ליה - למדרש מיניה פשוטה לפניה. **דרך העברתו** - למעוטי הפכו ותקע בו, כדאמרן (ראש השנה כז, ב). **ניעבריה ביז** - ואי לאו דהדר כתביה - לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה. **מספקא ליה** - ועבד תרווייהו. **ודלמא גנוחי הוא** - ואין לך לעשות תרועות יבבות, וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה. **ודלמא ילולי היא** - ואין לנו שברים, וקא מפסקי שברים דתקיעה - שברים - תרועה - תקיעה דר' אבהו בין תקיעה ראשונה לתרועה, ואין כאן פשוטה לפניה. **ברישא גנוחי גנח** - גניחות ארוכות, קומפלוייני"א (גניחות, אנחות) בלעז. **והדר מיליל** - ריצידי"ר (ליילל, להיאנח) בלעז.

דף לד.ב.

תשע תקיעות - תרועות נמי קאמר. **מתשעה בני אדם כאחד לא יצא** - תרי קלי לא משתמע, כך פירושה לפי מה שכתוב בספרים, ולא מלתא היא, דהא אוקימנא (ראש השנה כז, א) תרי קלי מתרי גברי משתמע, והכי גרסינן לה בתוספתא: מתשעה בני אדם כאחד - יצא, ואפילו בסירוגין, ואפילו כל היום כולו, ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא - דהיינו רישא, ואי גרסינן לה - הכי הוא דגרסינן: מתשעה בני אדם כאחד תקיעה מזה ותרועה מזה יצא, ואפילו בסירוגין כו'. **אם שהה** - בסירוגין, כדי לגמור את כולו - חוזר. **לדידי לא סבירא לי** - מה שהפסקת, דאית ליה לר' יוחנן במסכת ברכות (כד, ב): היה קורא קריאת שמע והגיע למבואות מטונפות - מניח ידו על פיו וקורא, ולא סבירא לי נמי דמשום שהה יהא צריך לחזור. **לדידך דסבירא לך** - ואתה חולק עלי בשתיהן, דכיון דקא בעית מהו לגומרה - מכלל דסבירא לך סירוגין מעכבי קרייה, ומבעיא לך בכמה הוי סירוגין. **תקיעות** - וברכות דעלמא, כגון תעניות - אין מעכבין זו את זו אם בירך ולא תקע. **מי שבירך כו'. כי נהירנא לך** - לסימן, שסיימתי הברכה. **אלא בחבר עיר** - חבורת צבור, אבל יחיד -

מברך את כולו, ואחר כך תוקע תשע תקיעות. **דהא ודאי והא ספק** - ודאי הוא לו שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה, ויתפלל שליח צבור ויוציאנו ידי חובתו, ואם ילך אצל התוקעין - שמא כבר עמדו והלכו לביתם. **כשם ששליח צבור וכו' למה צבור מתפללים** - בלחש. **מודים חכמים** - אחר שנחלקו חזרו והודו. **אמר ליה** - ר' חייא לרב דימי. **רבה בר בר חנה נמי** - דמריה דשמעתא הוא. **הכי קאמר** - שנחלקו על רבן יוחנן כשאמר כן.

דף לה.א

כי סליק רבי אבא מימי - שהפליג בספינה לים וחזר. **בברכות של ראש השנה** - לקמן מפרש מאי שנא הני. **מאן מודים** - לו בברכות של ראש השנה ויום הכפורים רבי מאיר. **והלכה מכלל דפליגי** - דקאמר רבי יוחנן: הלכה כרבן [גמליאל] בהך, דמשמע מכלל דעמדו במחלוקתן. **רבנן** - שאר החכמים, חוץ מרבי מאיר. **אילימא משום דנפיש קראי** - דאיכא דמוספי ראש השנה וראש חדש, ומלכיות וזכרונות ושופרות. **כיון שאמר ובתורתך כתוב** - כלומר כיון שאמר: נעשה ונקריב לפנים כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך. **אין צריך** - לומר מקראות המוספין. **אלא משום דאוושי** - שהרי כאן תשע, וארוכות, ומטעות, דאין הכל בקי אין בהן, ורבתי מפרשין להא דרב חננאל במלכיות וזכרונות ושופרות, וקשיא לי: הא דלא כרבנן ולא כר' יוחנן בן נורי, דתנן (ראש השנה לב, א): אין פוחתין מעשרה מלכיות וכו'. **ושל פרקים** - מועדות. **מתלתין לתלתין** - שהיה מחזר תלמודו כל שלשים יום. **פוטר היה כו'** - ששליח צבור מוציאם. **אינן בכלל ברכה** - ואף על פי שעם שבשדות בכלל ברכה, הני דמצו למיתי קמי כהנים, ויפנו כהנים אליהם ויברכום, והם לא באו - אינן בכלל ברכה. **אבל דעיר לא** - משום דלא אניסי, ויכולין להסדיר תפילתן. **הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה**. -